

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

Правни факултет

**СЕКСУАЛНА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА
КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ**

Мастер рад

Ментор

Проф.др Дарко-Димовски

Студент

Ивана Петровић

Број индекса:М021/16-О

Ниш-2018.

САДРЖАЈ

I УВОД.....	3
II. ПОЈАМ СЕКСУАЛНЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ.....	7
III. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ.....	11
3.1. Историјски развој сексуалних деликата у Србији.....	11
3.2. Кривична дела против полне слободе у кривичном законодавству Србије .	15
3.3. Основне карактеристике кривичних дела против полних слобода	19
3.4. Статистички преглед пријављеног и пресуђеног криминалитета за период 2010-2014. године	23
IV. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ЗЕМАЉА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ – УПОРЕДНИ ПРИКАЗ.....	25
4.1. Словенија.....	26
4.2. Хрватска	30
4.3. Македонија.....	33
4.4. Босна и Херцеговина.....	34
4.5. Црна Гора	36
V. КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ СЕКСУАЛНЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ.....	38
5.1. Феноменологија сексуалне делинквенције	38
5.2. Сексуални делинквент - нормална или патолошка личност	39
5.3. Насиље и сексуалност	40
5.3.1 Силовање	40
5.3.2. Сексуално злостављање	50
5.4. Узроци сексуалних деликата	54
5.4.1 Теоријска схватања.....	55
5.4.2 Психолошке и психопатолошке основе	56
5.4.3 Социјална компонента	57

VI. ПРЕВЕНЦИЈА.....	59
VII ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ.....	63
7.1. Опис истраживања (предмет, циљ, узорак, методи).....	63
7.2. Хипотезе које су проверене истраживањем.....	65
7.3. Анализа резултата истраживања.....	66
7.3.1 Етиологија: егзогени фактори.....	69
7.3.2 Етиологија: ендогени фактори.....	71
ЗАКЉУЧАК.....	74
ЛИТЕРАТУРА.....	77
<i>Сажетак</i>	80
<i>Summary</i>	81
БИОГРАФИЈА АУТОРА.....	82

I УВОД

Дуги временски период, централна питања код кривичних дела против полне слободе (за која се обично користе и термини сексуалних деликата) било је како их законски регулисати, тј. где поставити границе између дозвољеног и криминалног. Ова питања се и данас актуелно отварају, али не у тој мери као што је то био случај неколико деценија раније, када је дошло до таласа законодавних реформи у овој области у многим земљама.

Данас су ипак и даље актуелна одређена криминално-политичка питања, док у случају правно-догматских питања скоро па и нема нема кривичних дела из ових група код којих се она у примени не постављају.

Сексуални деликти су увек изазивали велику пажњу науке, али и јавности, с обзиром на то да отварају питање личности учиниоца и жртава, њиховог односа, као и проблема тешких и дуготрајних последица виктимизације, али и аспеката ресоцијализационих учиниоца и слично.

Контроле друштвене сексуалности су вишеструке и крећу се кроз широки дијапазон од благих друштвених ограничавања до коришћења казни и кривичноправних репресија. У прошлости се јављала изразита репресија сексуалности, а на то је посебан утицај имало хришћанство, али и усвајања неких врста заблуда.

Сексуални деликти или сексуална кривична дела, представљају кривичне радње које су у кривичном закону званично приказане као кривична дела против достојанства личности и морала. Када је у питању област сексуалног живота, онда се изриче само казна за насиље и сексуалне деликте над децом и младима до старосних граница које су одређене законодавствима земаља.

Ако погледамо генезу сексуалних деликата, али и карактеристике починитеља и жртава, нису исто одређене и хомогене, већ постоје сложени каузално бројни психолошко – психијатријски, социјални, превасходно културолошки елементи и односи значаја и дејства параметара које смо набројали, коју показују јасне индивидуалне варијабилности. Када су у питању схватања већине аутора који се баве овим проблемом, силовање као сексуални деликт условљено је агресијом коју починитељ -празни- у самом акту силовања.

Оцена кретања и обима сексуалне делинквенције зависи од великог броја чинилаца, чије деловање још увек није толико познато, али и нису подједнако присутни на подручју различитих земаља. Првенствено се овде ради о различитим проценама тамних бројки криминалитета и томе колико је жртва спремна да пријави одређени деликт и извршиоца. Због свега тога расположиви подаци само могу да упуте на обим и кретање одређених појава.

Код сексуалних деликата уопштено, а посебно када су почињени на штету деце и малолетника, тамна бројка је у великој мери изражена, посебно када су у питању покушаји обљубе, али и сексуални контакти који су се исцрпили у блудној радњи.

Често се и родитељи стиде да признају да се и њиховом детету десило нешто слично. Разлог томе је што се родитељи плаше да ће у току кривичног поступка њихово дете бити дискредитовано и да ће оно због испитивања током истраге и главне расправе доживети теже трауме него због деликта који је над њим извршен. Све ово отежава кривичноправну заштиту деце и малолетника сексуалних деликата, јер такви неоткривени и непроцесуирани извршиоци постају још храбрији у даљем вршењу таквих дела.

Због тога се родитељи перманентно обавештавају о мерама заштите малолетних особа и деце од сексуалних деликата, те о томе како ће се водити кривични поступак да би се заштитили интереси детета.

Сексуални деликти се по правилу могу дефинисати као кажњива понашања којима се захвата у слободу одлучивања у области сексуалности или патолошке појаве у људској сексуалности, односно као понашања која задиру у достојанство личности и морала у полној сфери живота неког човека. Ипак, у сфери сексуалних деликата постоје у ствари две основне врсте ових кривичних дела гледано са аспекта објекта кривичноправне заштите. Тако можемо да разликујемо криминогено понашање којима се напада слобода опредељења одређених особа у области полног живота и кривична дела која су супротна моралним погледима друштва у тој области.

Сексуална делинквенција односно насиље у сексуалним деликтима обухвата криминална понашања којима се напада полна слобода и полни морал. У Кривичном закону Републике Србије инкриминисана су као кривична дела против

полне слободе. Предмет овог мастер рада биће сексуална делинквенција и њен криминолошки аспект. Циљ рада ће бити да се кроз неколико поглавља уз обрађену теорију објасни појам сексуалне делинквенције, а затим и прикаже која су то кривична дела против полне слободе у кривичном законодавству Србије и земљама бивше Југославије. Након тога, биће обрађен криминолошки аспект сексуалне делинквенције и на крају превенција ове појаве. Емпиријско истраживање у овом раду приказаће обим и динамику извршења кривичних дела против полне слободе у надлежности Вишег суда у Нишу за временски период од 2014. године до 2017. године.

Тип истраживања овог рада је теоријско-методолошки. Са циљем да се истраживање спроведе у наведеном правцу, биће примењена постојећа теоријска и методолошка знања у првом делу рада, подаци о реалном стању у вези предмета испитивања.

Приликом истраживања примењиване су аналитичке методе: метод анализе, метод дедукције и метод апстракције; синтетичке методе: метод анализе, метод синтезе, метод конкретизације, метод генерализације, метод индукције; и опште научне методе: хипотетичко-дедукциона метода, и компаративна метода.

Основне методе и сазнања истраживања

Аналитичке основне методе:

- Метод анализе – у циљу бољег и потпунијег схватања проблема сексуалне делинквенције са криминолошког аспекта. Током проучавања постојећих литературних извора који су везани за наведене проблеме примењиван је метод анализе.
- Метод дедукције – на основу овог метода смо помоћу основних општих сазнања дошли до појединачних сазнања која су везана за овај проблем.
- Метод апстракције – помоћу овог метода смо из генералног проблема кривичних дела против полне слободе издвајали кривична дела силовања, обљубе над немоћним лицем, обљубе над дететом, обљубе злоупотребом положаја, недозвољене полне радње, подвођења и омогућавања вршења полног односа, посредовања у вршењу проституције и приказивања, прибављање и поседовања порнографског материјала и искоришћавања малолетног лица за порнографију.

Синтетичке методе:

- Метод синтезе – уз помоћ ове методе објединили смо све узроке сексуалних деликата.
- Метод конкретизације – кренули смо од појма и значаја полне слободе, а дошли до специфичности у оквиру поступака према учиниоцима кривичних дела против полне слободе.
- Метод генерализације – помоћу ове методе дошли смо до сазнавања општих чињеница на основу појединачних и конкретних.
- Метод индукције – помоћу ове методе дошли смо до стицања сазнања која су заснована на појединачним сазнањима.

Опште научне методе

Из групе опште научних метода у овом мастер раду ће се применити хипотетичко-дедуктивна метода и компаративна метода.

- Хипотетичко-дедуктивна метода – има наглашен захтев за интегрисањем емпиријских и теоријских сазнања, и у складу са својим карактеристикама има виши степен примењивости у односу на остале опште научне методе. Ова метода је у истраживању примењена како би се формирала постулативна основа евидентирањем различитих искустава.
- Компаративна метода – ова метода је примењивана приликом упоређивања кривичних дела против полне слободе у кривичном законодавству земаља бивше Југославије.

II. ПОЈАМ СЕКСУАЛНЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ

Полне односе у друштвеним заједницама је веома тешко дефинисати када су у питању различите фазе историје људског друштва унутар границе њихових прихватљивости или недопуштености, али и у оквиру моралних норми одређеног развојног историјског периода, већ је и таква категорија односа људи и данас, укључујући и нашу земљу сврстана у ред оних односа којима се придаје мало пажње.

Када ово кажемо, првенствено се мисли на правне регулативе које су углавном сведене на кривичноправне одредбе, којима се сасвим сигурно не могу у целини регулисати полни односи у друштву у свим њиховим аспектима. Тачно је да су кривичноправне одредбе одраз одређеног и утврђеног моралног начела друштва, односно владајуће класе, па се пре свега њиме штити првенствено друштво или држава у целини, а тек након тога појединац које је део те целине.

Управо с' тог аспекта гледано тежиште је постављено на понашање учиниоца одређеног кривичног дела, које се у одређеном временском периоду или у одређеној људској средини сматра недопуштеним тј. противном моралном начелу, али не и заштитном добру, које је када су у питању конкретни случајеви, човек као појединац.

Због свега овога је и логично да је виктимологија једна млада наука, јер жртве кроз различите историјске фазе у појединим друштвеним заједницама добијају различите третмане, који се крећу у распону од осуде околине до пресуђивања последица дела, а у немогућности друштвене заштите, небитно да ли је у питању превентивна нарав или *post crimina rerum*.¹

Сексуалност и сексуалне потребе и односи представљају део човекове природе. Односи нису прост акт полних општења и оплођења, него и биолошке и психолошке потребе, условљене одређеним социјални обрасцем - културом, обичајем, моралом итд. Сексуална делинквенција представља једну врсту појаве која у ствари превазилази оквире природности и добровољности у сексуалним односима са партнерима. Ова врста делинквенције представља комплексну појаву,

¹ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012), *Криминологија*, Правни факултет, Ниш.стр 457

чија суштина проистиче из посебног понашања учиниоца деликта, али и његовог понашања према жртвама.²

Ако погледамо историју сексуалности и сексуалне изопачености, различитог облика друштвених реакција на њих, стари су колико је старо и друштво. Кривично дело против слободе одлучивања у полном односу увек је приказивало појаве с озбиљном друштвеном реакцијом, али и проблем у кривичноправном систему.

Приступ овом проблему другачији је од државе до државе и креће се од веома ригорозног приступа (од кастрације и стерилизације делинквената, казне затвора и смртне казне), до изостављања у потпуности по питању уређења и инкриминације полног односа, изузев када су у питању случајеви: физичка принуда од стране извршиоца и инцеста. У општем смислу, сексуални деликти специфични су по степенима моралних изопачености, високим процентима тзв. тамним бројкама, израженом рецидивизму и особеностима узрока.

Морални критеријуми вредновања сексуалних деликата имају и историјску и универзалну димензију. Наиме, сексуални деликт спада у најстарију врсту понашања који је у моралном, па и обичајном смислу, третиран као неприродан и недозвољен чин. Он је, с извесним одступањима, везан за културе и традиције, настао и опстао као универзални проблем многих друштава, па су, сходно томе, и друштвене реакције на разне облике силовања различите.

Сексуална делинквенција обухвата таква криминална понашања којима се напада полна слобода и сексуално самоопредељење. То је област криминалитета на коју највише утичу морална вредновања људских односа у вези са полным животом. Од конкретних стандарда одређеног времена, табуа и норми које је створило друштво у вези са полным животом и сексуалношћу, зависи обим и садржина инкриминација у овој области. До декриминализације долази када се ради о ненасилним деликтима, а нове инкриминације теже повећању кривичноправне заштите од насилних сексуалних понашања којима се вређа полна слобода малолетника и деце. Појавним облицима овог облика криминалитета нарушавају се не само друштвене вредности везане за слободу одлучивања и самоопредељења у полным односима већ су они у тесној вези са

² Бошковић, М. (2013), *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије, Београд. стр 164

другим девијацијама и облицима криминалитета, нарочито имовинским и крвним деликтима. Светска здравствена организација дала је дефиницију сексуалне делинквенције, која нам се чини најприхватљивијом.

Према овој дефиницији „Сексуални чин, покушај таквог чина, нежељени сексуални коментар или предлог који је усмерен против особе и њене сексуалности, а који може починити друга особа без обзира на однос са жртвом или ситуацију у којој се налази. Карактерише га употреба силе, претње или уцене усмерене према жртви или њој блиској особи.”³

Лиз Кели, феминистичка теоретичарка, даје следећу дефиницију: „Сексуално насиље укључује сваки физички, визуелни, вербални или сексуални чин који је, у време кад се догодио или накнадно, жена или девојка доживела као претњу или напад, који ју је повредио или деградирао или у којем јој је одузета контрола у интимном контакту” .⁴

Сексуално насиље, поред физичког напада, обухвата и психолошки атак, као и повреду личних и интимних сфера појединца. Постоје схватања по којима је сексуално насиље испољено у „било ком сексуалном контакту, који је нежељен и без уживања једног партнера, а служи сексуалној гратификацији другог”.⁵

Без обзира на разноликост у дефинисању термина, оно што карактерише сексуалне деликте, а садржано је у готово свим дефиницијама, јесте присуство силе, претње, уцене, злоупотреба психичке и/или физичке немоћи и подређености жртве. Чини се да само дефинисање и разумевање појма сексуално насиље у великој мери зависи од разумевања и потреба аутора и истраживача.

Према статистичким подацима сексуални деликти у укупном криминалитету нису заступљени у већем обиму. У укупном криминалитету према званичној статистици њихово учешће је око 1%. Међутим, истраживања код нас и у свету показују да је број сексуалних деликата знатно већи него што то објављују званичне статистике. Према једној процени ФБИ, од десет силовања полицији се пријављује само једно.

³ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012), *Криминологија*, Правни факултет, Ниш. стр 132

⁴ Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Polity Press, 112

⁵ Andrews, D., & Bonta, J. (2010). *The Psychology of Criminal Conduct*. Cincinnati, OH: Anderson Publishing., 45

Сами деликти силовања без обзира на то што су кажњиви у свакој држави на свету, по основном обележју и начину извршавања, могућим жртвама (негде то могу бити и мушкарци и жене, негде су у питању само жене, а негде само жене које нису у браку) третира се на разне начине. Различита гледишта представљају последицу схватања у појединим културама, јер се у већем броју држава света посматрају као кривично дело против обичаја и морала средине, а не као кривично дело против права и слободе личности и напад на телесни интегритет.

Поред имовинских деликата сексуални деликти се сврставају у групу преступништва који има највећи проценат рецидивизма. Ипак између та два облика делинквенције у вези с израженим појавама поврата потребно је имати у виду да су код имовинских деликата последице професионалних оријентација и користољубивих склоности, а код сексуалних деликата узрочности најпре психопатолошке структуре личности.⁶

Због тога се и тврди, да је рецидивизам у овој области само последица јер реално не постоји сврсисходан, адекватан правни механизам за његово спречавање и сузбијање.⁷

⁶ Рамљак, А., Симовић, М. (2006), *Виктимологија*, Бања Лука. стр 305

⁷ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012), *Криминологија*, Правни факултет, Ниш.стр 228

III. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ СРБИЈЕ

3.1. Историјски развој сексуалних деликата у Србији

Иако је средњевековна Србија имала одређене писане правне изворе попут владалачке повеље (Хиландарска, Стефана Немање из 1198/99 године, Жичка, Стефана Првовенчаног из 1220. године и др.), затим међународне уговоре (на пример са Дубровником и Венецијом), али и византијске зборнике права, као што су, закон цара Јустинијана из VI века, зборник Синтагма светогорског монаха Матије Властара из 1335. године, одредбе о силовању се први пут помињу у Светосавском Номоканону и Скраћеној Синтагми. У српским изворима силовање се помиње у неким повељама, где се наводи одмах после (вражде) убиства и кажњава се глобом. Овај деликт спада у кривична дела против личности и његовом починиоцу судило се пред световним судом. Наведени зборници права важали су и у време Душановог царства (1331-1355), тако да су заједно са тадашњим домаћим законима, Рударским законом Деспота Стефана Лазаревића и Закоником Цара Душана, као најзначајнијим, чинили средњовековно право Србије. У циљу обједињавања одредби различитих правних система на Државном Сабору у Скопљу, 21.05.1345.године, настао је Душанов законик, који је првобитно имао 135 чланова, да би 1354. године био допуњен са још 66 чланова.⁸

Одредбе које су се односиле на кривично дело силовања, мада су се можда могле односити и на кривично дело отмице, све у зависности од различитих тумачења, овај Закон је садржао у клаузули број 53. и она је гласила, „ако који властелин узме властелинку силом, да му се обе руке одсеку и нос сареже, ако ли себар (припадника различитих категорија зависног становништва, прим.аут.) узме силом властелинку, да се обеси; ако ли коју другу узме силом да му се обе руке одсеку и нос сареже.“⁹ Из наведених одредби се јасно уочава неједнакост кажњавања починиоца овог деликта, а у односу на сталешку припадност не само њега већ и сталешку припадност жртве кривичног дела.

⁸ Живковић, Т. (1935), *Основи кривичног права, посебни део, књ. II, свеска 2*, Београд, стр. 96.

⁹ Душанов законик (1986). Просвета, „Српско културно друштво“.

Занимљиво је да није предвиђена инкриминација силовања од стране властелина над себарком, што је у то време била сасвим уобичајена појава. Највероватније под утицајем византијског права казне су биле сурове и састојале су се од телесног сакаћења, затим сечења носа тј. ринокопије, која је представљала својеврсну симболичну кастрацију и смртне казне која је извршавана вешањем. Душанов законик је по свему судећи био примењиван само за живота цара Душана и важио је на територији царства на којој су живели Срби и Грци. Он се поред градова у унутрашњости Србије односио и на поједине градове на Јадранском приморју, као што су Котор, Будва, Бар, Улцињ и други. Ови приморски градови су имали своју аутономију, али су истовремено признавали врховну власт државе у чијем саставу су били од краја XII века.¹⁰

У Србији је у току устанка 1804. године најпре донет Кривични закон Проте Матије Ненадовића, а већ 1807. године јавља се Карађорђево Криминално законик у коме су кривична дела претежно војне природе. Године 1860. доноси се Криминални (казнителни) законик са Књажевство Србију, који је уз више измена и допуна важио све до доношења Кривичног законика Југославије 1929. године. У Србији је започета реформа Казненог законика почетком 20 века, па је израђен Пројекат са мотивима и објављен 1910 године. Овај пројекат представља значајно и оригинално дело уз коришћење дотадашњих достигнућа науке и кривичног права, која је крајем прошлог века и почетком овог, нагло почела да се развија. Но, и овај пројекат није постао законом.

Као што је познато, до 1860. године у Србији није постојао кривични законик, мада је Србија имала значајну самосталност у погледу уређења важних унутрашњих односа, па и у доношењу закона. Сасвим логично је да се питамо како се судило за кривична дела до доношења Криминалног законика од 1860. године. Зато је веома битно напоменути и какво је било стање које је претходило поменутој години, што је значајно и када је реч о кривичном делу силовања. Већ од 1804. године у време Првог српског устанка, на скупштини валумевске нахије, донет је Кривични закон који је важио за ту нахију. Саставио га је прота Матеја Ненадовић према Крчмији (старо средњовековно црквено право) у `14 или 15 пунктова` (тачака). Силовање није било предвиђено, већ

¹⁰ Мемедовић, Н. (1988), *Кривично дело силовања у југословенском праву*, Народна књига, стр. 49.

само отмица (ко отме девојку силом), учинилац је кажњаван батином-штапом. Установљени су и органи који су судили, у прво време били су то виђени и поштени људи које је народ бирао, а касније је судску власт вршио Совјет, који је образован 1805. године.

Значајнији од овог закона је свакако по својој садржини Карађорђево законик од 1807. године који одржава актуелност друштвених односа Србије, односно времена у коме је настао. Одредбе о силовању нема, али такође отмицу девојака предвиђа, тј. кажњава и забрањује (параграф 27). Међутим, иако није у овим законима постојало силовање, то не значи да се ово дело није појављивало и да није кажњавано. Извесно је да се силовање по обичајном праву кажњавало. У Карађорђевој Протоколу налазимо заведене две одлуке у вези са кривичним делом силовања. Обе се односе на тежи облик силовања малолетне девојке. Казна за такво дело била је затвор или чак и мртва шиба на јавном месту. Пошто се поступак водио по приватној тужби, у току поступка могуће је било помирење оптуженог и тужиоца, у ком случају је суд, по свом нахођењу, ублажавао казну.

После тридесетих година донет је и већи број наредби, уредби, решења и закона из кривичног, материјалног и процесног права. Али, и даље је материјално кривично право било обичајно. У то време `силовање пунолетних лица женског пола представља праву реткост у судским актима. Оно се гони по званичној дужности, а уколико суд решава по приватној тужби, настоји увек да се странке помире, изузев и то ретко, уз мање новчане накнаде за нанету увреду особи која је силована, одн. њеној породици. Но, колико год су судови били незаинтересовани` за кажњавање силовања када су у питању пунолетне особе, утолико су `немилосрдно гонили` и кажњавали силовање малолетника, нарочито деце испод 10 година. Сматрало се да је смртна казна једина права одмазда за овако тежак грех и кривицу.

У Кривичном законнику Србије од 1860. год. унета је глава `О злочинствима и преступлељима против личне слободе` (глава 20). Дакле у оквиру групе кривичних дела против моралности, у параграфу 191. инкриминисана су три основна и квалификовани облик силовања.

Кривични законик Југославије 1929. године спада у ред модерних буржоаских законика, јер се заснивао на најновијим поставкама науке кривичног

права, а технички је био добро израђен. Разумљиво је, стога, да су опште инкриминације у овом законнику доста `осавремене` уз знатно боља правнодогматска решења. То је случај и са сексуалним деликтима у глави IV која има назив `Кривична дела против јавног морала` . У параграфу 269. је пропис о силовању као први у групи кривичних дела из ове главе, али он нема тај назив, као што није постојао ни у српском Кривични законик од 1860. год. Он гласи : `Казниће се робијом од десет година:

- 1) Ко женско лице са којом није у браку силом или претњом истовремене опасности по живот или тело, принуди на обљубу или
- 2) Ко обљубу изврши над женским лицем које је претходно довео у несвесно стање или га друкчије за одбрану онеспособи.`

Видимо најпре у тачки 1. да је објекат радње извршења женска особа, а субјекат мушка особа. За полни акт, први пут се употребљава израз обљуба. Оваква формулација преузета је у Кривичном законнику од 1951. године. У тачки 2. изричито је као вид `примене силе` инкриминисано и довођење у несвесно стање женске особе или другачије онеспособљавање за одбрану, што значи употребом тзв. нетелесне силе. Изградња југословенског кривичног законодавства започела је још у току народноослободилачког рата (1941 – 1945.) када је са стварањем нових органа народне власти (народноослободилачких одбора и војних органа) започео процес судовања пред војним и цивилним судовима.

Надлежност војних судова била је проширена и на цивилна кривична дела. Већ 1947. године донет је Општи део Кривичног закон, након чега је уследило доношење и нових посебних закона. Тако се развијала и судска пракса. Али она је постојала и када је реч о оним кривичним делима која нису садржали ови закони.

Доношењем Кривичног законика 1951. године,¹¹ добијен је потпун кодификовани систем материјалног кривичног права (општи и посебни део) у новој Југославији. Међутим, одређене вредности чију заштиту поставља Кривични законик нису представљале новину. То су оне вредности, добра, интереси за које је кривичноправна заштита била предвиђена преко правних

¹¹ Објављен у `Службеном листу ФНРЈ` број 13 /1951, а ступио на снагу 1. 7 1951.године.

правила ранијег права. Такав случај је и са групом кривичних дела у посебном делу Кривичног законика у глави XVI, под називом `Кривична дела против достојанства личности и морала`. Ову групу сачињавало је десет инкриминација међу којима је и силовање, као најзначајније.

Треба рећи да је Кривични законик од 1951. године важио до јула 1977. године. Према Уставу СФРЈ од 1974. године, настају промене у односу на југословенско кривично законодавство. Општи део Кривичног закона остаје и даље у важности на целом подручју државе и један део посебног дела, уколико се односи на кривична дела која су од општег интереса за целу земљу. Остала кривична дела, према уставном решењу о подељеној надлежности у овој области између федерација и њених федералних јединица, треба да буду предвиђена у законима федералних јединица. Тако је јула 1977. године ступило на снагу ново југословенско кривично законодавство. Закон Србије донет је 1977. године и у међувремену је више пута мењан.¹² Нови Кривични законик Републике Србије из 2005. године предвиђа осавремењена решења, која су детаљније приказана у приложеном тексту.

3.2. Кривична дела против полне слободе у кривичном законодавству Србије

Кривична дела против полне слободе су прописана у глави XVIII Кривичног законика Републике Србије и то од члана 178. до члана 186. Тако ће пунолетним учиниоцима следећих кривичних дела: силовање (члан 178), обљуба над немоћним лицем (члан 179), обљуба са дететом (члан 180), обљуба злоупотребом положаја (члан 181), недозвољене полне радње (члан 182), подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183), посредовање у вршењу проституције (члан 184) и приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185), судити Веће којим председава судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, ако је оштећени у кривичном поступку малолетно лице.

¹² Кривични законик СР Србије, Пречишћен текст (Службени гласник СРС, бр. 26/77, 28/77-испр., 43/77 испр., 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 21/90, 16/90, 26/91- одлука УСЈ бр. 197/87, 75/91- одлука УСРС бр. 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002 – испр., 80/2002 – др. закон, 39/2003 и 67/2003.)

Изменама и допунама Кривичног законика од 03.09.2009.године овој групи кривичних дела додата су и кривична дела, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (чл. 185а) и кривично дело искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (чл. 185б).

Поред тога, што је ова глава променила свој ранији назив који је гласио, кривична дела против достојанства личности и морала у назив кривична дела против полне слободе, из важећег Кривичног законика изостављена су кривична дела која су раније била прописана Кривичним законом Републике Србије, а ради се о кривичним делима, принуда на обљубу или противприродни блуд (чл. 104), завођење (чл. 109), противприродни блуд (чл.110), искоришћавање малолетног лица за порнографију (чл. 111а). Кривично дело трговина људима (чл. 111б) које се раније налазило у овој групи кривичних дела, сада се налази у глави XXXIV у члану 388. важећег Законика. Ваља напоменути да су нека кривична дела променила назив или садржину, те као таква она сада одају утисак прописивање нових кривичних дела.

Та кривична дела су обљуба над немоћним лицем (чл. 179) Кривичног законика, некада обљуба или противприродни блуд над немоћним лицем (чл. 105) Кривичног закона РС, затим обљуба са дететом (чл. 180), некада обљуба или противприродни блуд са лицем које није навршило 14. година, (чл. 106) Кривичног закона РС, такође обљуба злоупотребом положаја (чл. 181) раније обљуба или противприродни блуд злоупотребом положаја (чл. 107) Кривичног закона РС, кривично дело недозвољене полне радње (чл. 182) раније блудне радње (чл. 108) Кривичног закона РС, кривично дело подвођења и омогућавања вршења полног односа (чл. 183) некада подвођење или омогућавање вршења блуда (чл. 111) Кривичног закона Р Србије. Из некадашњег Основног Кривичног закона из (члана 251.) преузето је кривично дело посредовање у вршењу проституције и оно се сада налази под истим називом у (члану 184.) важећег Кривичног законика.

Кривично дело приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију из члана 185. важећег Законика, представља својеврсно спајање кривичног дела приказивање порнографског материјала из (члана 252.)

поменутог Основног Кривичног закона и кривичног дела искоришћавање малолетног лица за порнографију из (члана 111а.) Кривичног закона Републике Србије.

Објект заштите код групе кривичних дела је полна слобода. На основу тако одређеног објекта заштите, може се закључити да се кривичним правом у тој области штити право на сексуално самоопредељење. Већи број кривичних дела из те групе спада у категорију власторучних кривичних дела, што ће рећи да их учинилац остварује лично сопственим радњама. Та кривична дела могу бити извршена само са умишљајем. За већи број кривичних дела против полне слободе законом је прописана казна затвора. Код кривичних дела: подвођење и омогућавање вршења полног односа, посредовање у вршењу проституције, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама и искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу, поред казне затвора прописана је и новчана казна.

Гоњење за кривична дела силовање и обљуба над немоћним лицем, уколико су учињена према брачном другу и за кривично дело недозвољене полне радње, предузима се по предлогу, док се гоњење за остала кривична дела из те групе предузима, по правилу, по службеној дужности. У праву, значајна је и категорија лица старосне доби од 18. до 21. године – млађа пунолетна лица. Међутим, та категорија лица у својству оштећеног, према одредбама Кривичног законика нема посебан значај у смислу кривичних дела против полне слободе.

Према Кривичном закоником Републике Србије (чл. 181 ст. 1) кривично дело обљубе злоупотребом положаја састоји се у навођењу, злоупотребом свог положаја, на обљубу или са њом изједначен чин лица које се према извршиоцу налази у односу какве подређености или зависности. Према томе, жртва овог кривичног дела може да буде лице мушког и женског пола уколико се налази у односу подређености или зависности од извршиоца. Други облик овог кривичног дела постоји уколико наставник, васпитач, старалац, усвојилац, родитељ, очух, маћеха или друго лице злоупотребом свог положаја или овлашћења извршило обљубу или са њом изједначен чин са малолетником који му је поверен ради учења, васпитавања, старања или неге.

Ово је тежи облик основног облика дела због тога што је злоупотребљен однос поверења између жртве и лица које је дужно да се стара о васпитању, старању и нези. Закон предвиђа још три тежа облика: ако је дело учињено према детету, ако је имало за последицу трудноћу и ако је наступила смрт детета. Као посебан облик сексуалне делинквенције предвиђено је вршење друге недозвољене полне радње (чл. 182 КЗ) употребом силе или претње, злоупотребом положаја или ако је жртва немоћно лице и дете. Закон није одредио шта се подразумева под појмом “недозвољена полна радња”, али се може тумачити да су то радње управљене на задовољење полног нагона којима се, према усвојеном друштвеном схватању и друштвеним правилима, грубо повређују осећај стида, пристojности и моралности.

Код кривичног дела подвођења и омогућавања вршења полног односа (чл. 183 КЗ) жртва је малолетно лице, а радња извршења се састоји у подвођењу ради вршења обљубе, са њом изједначеног чина или друге полне радње или у омогућавању вршења обљубе, са њом изједначеног чина или друге полне радње.

Кривично дело посредовања у вршењу проституције (Чл. 184) било је инкриминисано и у раније важећем кривичном законодавству на основу ратификације Конвенције о сузбијању и укидању трговине људима и искоришћавању проституције других, коју је донела Генерална скупштина 1949. године. Кривично дело се састоји у навођењу или подстицању другог на проституцију или учествовања у предаји неког лица другоме ради вршења проституције, као и у пропагирању или рекламирању проституције путем средстава јавног информисања и других сличних средстава. Тежи облик овог кривичног дела предвиђен је у случају извршења дела према малолетном лицу.

У кривичном законодавству Србије, примена сексуалног насиља према деци и малолетницима предвиђена је као посебан тежи облик основних кривичних дела (силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба злоупотребом положаја, недозвољене полне радње, посредовање у вршењу проституције) и као посебно кривично дело са тежом санкцијом (обљуба са дететом, подвођење и омогућавање вршења блуда, приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију). Као посебно кривично дело (чл. 185 КЗ РС) предвиђено је приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце

за порнографију санкционисана је продаја, приказивање или јавно излагање или на други начин чињење доступним слике, аудиовизуелних и других предмета порнографске садржине или приказивање порнографске представе детету (лице млађе од четрнаест година).

Кривични законик предвиђа, поред основног облика овог кривичног дела и два тежа облика

1. у случају када се дете искористи за производњу слика, аудио-визуелних или других предмета порнографске садржине или за порнографску представу;
2. продаја, приказивање, јавно излагање, електронски или на други начин чињење доступним слике, аудио-визуелне или друге предмете порнографске садржине настале искоришћавањем деце.

Поред наведених кривичних дела, значајне су још две инкриминације: навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (силовању, обљуби или са њом изједначеним чином - чл. 185а) и искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (чл. 185б).

Што се тиче самог кривичног поступка, требало би нагласити да Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, између осталих, садржи и посебне одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку.

3.3. Основне карактеристике кривичних дела против полних слобода

Назив главе кривичних дела против полне слободе по први пут у нашој законодавној пракси и одражава у потпуности суштину ових деликата, те се тако на овај начин поштује опште усвојени принцип по којем назив главе у коме се налази одређена група кривичних дела, указује на њихов заједнички (групни) заштитни објект. Групни заштитни објект кривичних дела против полне слободе управо је полна слобода, дефинисана као полно самоопредељење појединаца, али исто тако и полни морал одређен као морално схватање и осећање људи у вези њиховог полног живота.¹³

¹³ Поповић, М. (2010), "Кривична дела против полне слободе", *Безбедност*, вол. 52, 109-126.

Полна слобода и полни морал представљају вредности уставног карактера, те као такве у случају повређивања уживају примарну кривичноправну заштиту посматрајући их у односу на повређивање живота, телесног интегритета, части, угледа, права и слобода човека и грађанина, чија правна заштита, вршењем сексуалних деликата има секундарни значај. На темељима овако одређеног заштитног објекта можемо разликовати две врсте деликата из ове групе. Прву врсту деликата чине она кривична дела којима се напада право на сексуално самоопредељење човека, пасивног субјекта.

Заједничка карактеристика ових кривичних дела је непостојање свесног и вољног пристанка пасивног субјекта на полни однос на који је иначе принуђен или се користи неко његово стање, као што су немоћ или незрелост, односно, однос какве подређености или зависности. У ову групу кривичних дела можемо сврстати, на првом месту, кривично дело силовање, затим обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом, обљуба злоупотребом положаја и кривично дело недозвољене полне радње.

У другу групу кривичних дела убрајамо она понашања која су супротна моралним схватањима друштва у области полног живота, те у ту групу спадају, такође кривично дело силовања, кривично дело недозвољене полне радње, затим кривична дела подвођење и омогућавање вршења полног односа, поседовање у вршењу проституције, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама и искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу.¹⁴

Сексуалним деликтима се повређује полни интегритет човека, као једног од најинтимнијих делова живота. То су понашања којима се, са једне стране, нападом повређује право на сексуално одлучивање другог човека при чему се истовремено повређује и његово достојанство личности и морала, или се, са друге стране, полно злоупотребљава неко његово стање или статус, као што су стање незрелости или немоћи односно положај зависности или подређености.

¹⁴ Бошковић, М. (2013), *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије, Београд, стр 175

Из наведеног произилази одговор на питање, шта представља основ и границе кривичноправне интервенције у области полног живота људи? То је свакако заштита полне слободе као елементарног права и слободе човека. Вршењем деликта сексуалног насиља у исто време се остварују и елементи бића и других кривичних дела, као што су кривична дела против живота и тела, затим кривична дела против части и угледа и кривична дела против слобода и права човека и грађанина, с тим што угрожавањем или повређивањем ових вредности није примарно опредељен мотив недозвољене радње, већ се напад врши у циљу задовољења полног нагона.

Овим се у ствари повређује интегритет личности уопште, те самим тим, ове деликте сврстава у криминалну зону кривичних дела високог степена друштвене опасности. Сексуално насиље представља сваку физичку, визуелну, вербалну или сексуалну активност насилника, без пристанка друге особе коју она доживљава као угрожавање и повређивање полне слободе. У ове активности можемо уврстити, присилан сексуални однос, болни и понижавајући сексуални чин, инцест, педофилију, сексуално задиркивање, непожељне коментаре, нежељене сексуалне предлоге, нежељено додиривање, присила на учешће или гледање порнографије, посредовање у вршењу проституције, сексуално узнемиравање члана породице, сексуално узнемиравање на радном месту, итд.

Имајући у виду да сексуално насиље има различите облике испољавања, сматрамо сасвим прихватљивим да на овом месту наведемо и то, да поред кривичног права које се јавља као последње заштитно средство (*ultima ratio*), у нашем законодавству постоје и други прописи којима се покушава остварити одређени ниво заштите од полних злоупотреба и полних злостављања. Ови прописи примарно и суштински уређују друге друштвене односе, али садрже и одредбе које су предмет нашег интересовања.

У овом контексту, на првом месту, желимо да укажемо на одредбе Породичног закона Републике Србије¹⁵ који поред брачних односа, односа деце и родитеља и других значајних питања, уређује основе заштите од насиља у породици. Наведени закон у члану 197. дефинише насиље у породици као понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно

¹⁵ Породични закон ("Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015)

здравље или спокојство другог члана породице.¹⁶ У смислу одредби овог Закона (члан 197. став 2.) насиљем у породици се нарочито сматра, поред осталог, присиљавање или навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем, што истовремено представља кривична дела против полне слободе.¹⁷

Није у потпуности јасно зашто је предвиђена заштита од насиља у породици са посебним акцентом на ове радње у оквиру породичног законодавства, које као такво у основи нема репресивни карактер. У циљу заштите од насиља у породици овај Закон, даље у члану 198. став 1. предвиђа могућност да се против члана породице, који врши насиље од стране суда одреди једна или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице, при чему се наводе конкретне мере заштите (члан 198. став 2.)

Ове мере заштите, без сваке сумње, имају свој смисао и сврху (*ratio legis*) прописивањем у закону. Даље 2016. године донет је и Закон о спречавању насиља у породици,¹⁸ који је почео да се примењује од 1. јуна 2017. године. Његова примена је прописана и у кривичним поступцима за кривична дела против полне слободе, те је примена проширена и на пружање заштите и подршке жртвама.

Када је реч о регулисању полних слобода у оквиру Закона о раду, исто је дефинисано Правилником о правилима понашања послодаваца и запослених у вези са превенцијом и заштитом од злостављања на раду и у вези са радом, односно сексуалног узнемиравања.¹⁹

Када је реч о нежељеном понашању према запосленом лицу или лицу које тражи запослење, Закон о раду у (члану 21. став 3.) дефинише сексуално узнемиравање као свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и запосленог у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско,

¹⁶ Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

¹⁷ Перих, О., Стојановић, З. (1996), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Нови Сад. стр 257

¹⁸ Закон о спречавању насиља у породици ("Сл. гласник РС", бр.94/2016)

¹⁹ Закон о раду ("Сл. гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014 и 13/2017 - одлука УС)

понижавајући или увредљиво окружење. Ради превенције од злостављања и сексуалног узнемиравања, послодавац и запослени требају, према Правилнику (члан 12. став 1. тачка 6.), да се нарочито уздрже од понашања која би се могла сматрати сексуалним узнемиравањем, као што су понижавајући и непримерени коментари и поступци сексуалне природе, покушај или извршење непристојног и нежељног физичког контакта, навођење на прихватање понашања сексуалне природе уз обећавање награде, претње или уцене и других истоврсних понашања.

Жртва сексуалног узнемиравања може својим захтевом да покрене поступак за заштиту од сексуалног узнемиравања или злостављања уопште, те у ситуацији ако није задовољна исходом поступка посредовања, односно поступка за утврђивање одговорности запосленог који се терети за сексуално узнемиравање, може да поднесе тужбу суду за накнаду штете. Ако сексуално узнемиравање истовремено представља и кривично дело, жртва може против извршиоца да поднесе и кривичну пријаву. И у овом случају имајући у виду наведене одредбе може се довести у питање постојање потпуне заштите права на полну слободу сексуално узнемираване особе.

3.4. Статистички преглед пријављеног и пресуђеног криминалитета за период 2010-2014. године

Републички завод за статистику - РЗС, средином јула месеца 2015. године, објавио је саопштења, односно представио податке о криминалитету пунолетних учинилаца кривичних дела, којом анализом су обухваћени и подаци о кривичним делима против полне слободе за период од пет година (2010 - 2014. године).

Кривична дела против полне слободе, процентуално посматрано, и у Републици Србији учествују веома ниско у структури криминалитета са око 0,5% у односу на укупан број поднетих кривичних пријава, или са око 0,7% када је реч о лицима која су оптужена за извршење неког од кривичних дела против полне слободе. Највећи број пријављених сексуалних деликата, односно неког од кривичних дела против полне слободе, био је 2011. године и износио је укупно 414 поднетих кривичних пријава (0,5% у односу на сва пријављена кривична дела

2011. године) док је најмањи број пријава био 2014. године, односно укупно 252 поднете кривичне пријаве (0,4% у односу на сва пријављена кривична дела 2014.²⁰

Уколико се у контекст посматрања ставе поједина кривична дела из групе кривичних дела која су у КЗ РС означена као кривична дела против полне слободе, приметно је да кривично дело силовања, иако централно у овој групи, није уједно и најчешће вршено кривично дело. У 2014. години, од укупног броја поднетих кривичних пријава против пунолетних лица за вршење неког од кривичних дела против полне слободе, нешто мање од 24% је поднето за вршење кривичног дела силовања (од 252 кривичне пријаве, 60 се односи на наведено кривично дело) док је највећи број кривичних пријава - 119, поднето због постојања основане сумње да је извршен неки од облика кривичног дела недозвољене полне радње, што процентуално чини 47%.

Када се посматра пресуђени криминалитет у одређеном периоду, приметно је да је укупан број осуда знатно нижи у односу на укупан број оптужења. Ова карактеристика, уочљива је код свих кривичних дела и може се рећи да је то логичан след, будући да део кривичних пријава (којих уједно буде и највише) буде одбачен, део је поднет против НН лица, која никада не буду откривена, а у неким случајевима, било да се ради о кривичним пријавима или оптужењима, долази до застарелости или једноставно не буде довољно доказа из којих би се могао извести закључак да је одређено лице извршило кривично дело које му је стављено на терет.

Највећи број осуђених лица - 244, за неко од кривичних дела против полне слободе, био је 2012. године, док је тај број био најмањи 2010. године, када је осуђено укупно 164. лица.²¹ У последњој посматраној години (2014.), као најчешћа санкција, изрицана је казна затвора - у 183 случајева, затим условна осуда - у 47 случајева, новчана казна - у 10 случајева, васпитна мера у једном случају, док је само једно лице оглашено кривим, а ослобођено од казне. Занимљиво је истаћи да је за кривично дело силовања, као најтеже кривично дело против полне слободе, од укупно 73 осуда, у чак 70 случајева суд изрекао казну затвора, у два случаја условну осуду, а само у једном случају васпитну меру.

²⁰ <http://webrzs.stat.gov.rs> – приступљено: 20.12.2017.

²¹ <http://webrzs.stat.gov.rs> – приступљено: 20.12.2017.

IV. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ЗЕМАЉА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ – УПОРЕДНИ ПРИКАЗ

Сексуални деликти у правилу се дефинишу као она кажњива понашања којима се улази у слободу одлучивања у области полности или патолошке појаве у људској полности, односно као понашања која задиру у достојанство личности и морала у полној сфери живота човека. Међутим, у сфери сексуалних деликата постоје у ствари две основне врсте ових кривичних дела гледано са аспекта објекта кривичноправне заштите. Тако можемо разликовати криминогена понашања којима се/напада слобода опредељења одређене особе у области полног живота и кривична дела која су супротна моралним погледима друштва у тој области. Тако имамо кривична дела извршена силом, претњом или уценом уз активан отпор жртве и против њене воље, затим кривична дела извршена према особама које нису у могућности да изразе своју вољу и кривична дела која могу бити почињена уз сугласност жртве извршења дела (жртва као појам код ових кривичних дела не мора бити оштећеник у кривичноправном смислу са процесуалног стајалишта) али је дело у супротности са схватањем морала у одређеној друштвеној средини. Треба истакнути да оваква подела или систематизација сексуалних деликата не следи исто такво груписање у кривичним законима, а што је углавном случај у страном, претежно европском кривичном законодавству.

Независно од назива групе кривичних дела у којој је ова врста деликата сврстана, углавном се она у својим основним врстама у свим кривичним законима подударaju, па битна обележја појединих елементарних сексуалних деликата налазимо у свим кривичним законима, а разлике налазимо у криминализацији, односно декриминализацији појединих зона. То је разумљиво с обзиром на елементарне оквире етичког и моралног ступња развоја заштите индивидуе. Наравно, постоје разлике у тежини санкција зависно о степену криминалног понашања, а које такође зависи и од тога у коликој мери је у појединој средини одређена жртва заштићено добро, односно у коликој мери сваки даљњи

интензитет одређеног противправног понашања као надоградња на основно обележје кривичног дела подлеже новом или тежем кажњавању.

Пре него што се пређе на разматрање појединих врста сексуалних деликата, њихових битних обележја и санкција у савременом кривичном праву, потребно је још навести једну од основних разлика између ове групе кривичних дела и других деликата у кривичноправном смислу. Основно је, наиме што ова кривична дела у њиховој целини разликује од велике већине кривичних дела је облик кривице. Да би се остварила битна обележја сваког од наведених сексуалних деликата потребан је директни умишљај, дакле онај јасно изражен волунтативни део где је учинилац свестан свог дела и хоће његово извршење.²²

Управо из тог разлога проистичу многа неслагања, па и проблеми који се јављају у поступцима код ове врсте деликата у односу на оцену вештака неуропсихијатара у погледу ступња урачунљивости, јер је врло често тешко разлучити постојање степена интензитета воље код учиниоца од његове свести о извршењу дела, дакле волунтативни од интелектуалног дела.

4.1. Словенија

Кривични Законик Републике Словеније у оквиру деветнаестог поглавља наводи кривична дела против полне слободе. Предвиђа се седам кривичних дела: силовање (члан 170), сексуално насиље (члан 171), сексуално злостављање беспомоћне особе (члан 172), сексуални напад на особу млађу од 15 година (члан 173), повреда сексуалног интегритета злоупотребом положаја, злоупотреба проституције (члан 175) и приказивање, производња, поседовање и дистрибуција порногафског материјала (члан 176).²³

Силовање је кривично дело које као своја битна обележја садржи силу или претњу учиниоца да ће непосредно напасти на живот или тело женске особе или на живот или тело њој блиске особе и на тај начин је принуди на обљубу. Кривични закон Словеније,²⁴ садржи услов да учинилац са жртвом не живи у брачној заједници, на који начин је у свим осталим републичким и покрајинским

²² Перић, О., Стојановић, З. (1996), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Нови Сад, стр. 259

²³ Кривични законик Републике Словеније, "Уредни лист Републике Словеније" бр. 55/08, 66/08, 39/09, 55/09, 50/2012.

²⁴ Kazenski zakonik uradno prečišćeno besedilo (KZ-1-UPB2) Uradni list RS, št. 50/2012 z dne 29.6.2012.

законима декриминализована једна цела зона полних односа у којој учинилац исто тако, по стајалишту многих теоретичара може испољити противправно понашање са свим наведеним елементима у основним обележјима овог кривичног дела.

Када је реч о кривичном делу силовања Закоником је забрањена казна од једне до десет година затвора. Уколико је дело силовања извршено на страшан или узнемиравајући начин, или уколико је дело нападачу није било прво овакво дело за које је осуђиван, прети му казна затвора од три до петнаест година.

Постоји још једна значајна разлика код основног обележја овог кривичног дела између КЗ Словеније и осталих кривичних закона, а та је, да се ово дело када је учињено у свом основном облику, дакле без квалификаторних елемената из става 2. истог члана или када се ради о блажој врсти овог кривичног дела (које остали закони имају наведено под посебним кривичним делом принуде на обљубу), а учинилац са жртвом живи у брачној или ванбрачној заједници поступак се покреће по приватној тужби. На тај начин је овом кривичноправном одредбом у Словенији заиста и стварно изједначена брачна и ванбрачна заједница, па оштећене у таквом поступку су у ситуацији да диспонирају не само правом покретања поступка већ и могућношћу одустанка од гоњења. Тежи или тзв. квалификаторни облик овог кривичног дела садржи готово идентично обележје у свим републичким и покрајинским законима, а то су околности које делу дају тежи значај, као што су нарочито понижавајући или окрутан начин, саучесништво у извршењу дела или други посебно тешки случајеви или тежа последица, а то су тешка телесна повреда или смрт женске особе.

Ту опет имамо изузетак у кривичном закону Словеније којом нехатна последица у виду тешке телесне повреде и смрти није конзумирана овим кривичним делом, већ чини засебно кривично дело, па се према томе по овом закону у свим случајевима када се ради и о нехатној и о умишљајној последици ради се о стицају два кривична дела, кривичном делу силовања и кривичном делу тешке телесне повреде односно убиства.

Кривични закон Словеније познаје још једно кривично дело које не предвиђају закони осталих република СФРЈ и покрајина, а то је кривично дело полног насиља из КЗ Словеније. Према овој одредби учинилац применом силе

или претње да ће непосредно напасти на живот или тело особе другог или истог пола, принуди је на извршење или трпљење каквог полног чина који није обухваћен обележјима кривичног дела силовања. И ово кривично дело у кривичном закону Словеније има свој тежи облик, а то су окрутан и понижавајући начин и учествовање више особа при извршењу дела, па је сходно томе као и код других кривичних дела са квалификаторним обележјима запрећена тежа казна. Ваља напоменути да у овим законским одредбама КЗ Словеније су обухваћена противправна понашања и у хетеросексуалним односима и у хомосексуалним односима. Према томе, овом одредбом кривичног закона Словеније не само да је проширена зона могућег криминалног деловања него и жртава сексуалног деликта, што није случај у другим републичким и покрајинским законима бивших земаља СФРЈ.

Принуда на обљубу је кривично дело које се по својим обележјима разликује од силовања у начину присиле која се овде не манифестира физичком агресијом, већ у једној врсти психолошке принуде. Жртва се, наиме уцењује на начин да учинилац озбиљно прети женској особи с којом не живи у брачној заједници да ће њој и њој блиској особи учинити нешто што може шкодити њиховој части или угледу или прети неким тешким злом. Ово кривично дело предвиђено је у свим републичким и покрајинским кривичним законима, са изузетком што код Кривичног закона Словеније, ову инкриминацију подводи под кривично дело силовања као блажи облик. Ту морамо напоменути да ова одредба у словенском кривичном закону не садржи и претњу „другим тешким злом”, већ поред наведених претњи учиниоца и претњу да ће жртви или њеним ближима „проузроковати велику имовинску штету”.

Нејасно је због чега се уопште законодавац определио за то да оваква врста принуде буде блажи облик силовања, или другим речима за запрећену нижу казну, када и у једном и у другом случају (и код употребе силе, претње и уцене) отпор жртве мора бити изричит и несимулиран и уцена мора бити до те мере озбиљна да може сломити сваки такав отпор, а учинилац је тиме исто тако као и код кривичног дела силовања повредио полни интегритет жртве. Овакву одредбу која би засебно инкриминисала једну врсту понашања учиниоца, конкретно претњу у комбинацији са уценом жртве, не налазимо у страном кривичном

законодавству, већ је та врста понашања учиниоца или садржана у самој одредби силовања или је могуће подвести под ту одредбу због шире дефиниције овог кривичног дела.

Иако кривично дело блудних радњи законодавац ставља у акцесорни однос са кривичним делима силовања, обљубе над немоћном особом, принуде на обљубу, обљубу злоупотребом положаја, обљубе с дететом и протуприродним блудом, дакле готово са свим кривичним делима (изузев два) из главе кривичних дела против достојанства личности и морала, намерно је законодавац ово кривично дело сврстао у ову групу, јер је за извршење овог кривичног дела битно понашање учиниоца (жртве су различите по старости и полу) и потребно је да дође до физичког контакта. Дакле, намера је учиниоца задовољење или побуђивање сексуалног нагона, а притом је дошло до кршења постојећих норми сексуалног морала, с тим што је за остварење обележја овог кривичног дела потребно да се остваре сва законска обележја претходно наведених кривичних дела уз које је ово кривично дело везано.

Тежиште је према томе, стављено на оцену суда о томе да ли се одређено понашање учиниоца у контексту догађаја може подвести под појам блудне радње. Кривични закон Словеније нема уопште ову инкриминацију као посебно кривично дело.

У Кривичном закону Словеније жртва обљубе може бити особа "другог или истог пола с којом се врши полни акт или каква друга полна радња", дакле нема ограничења искључиво на обљубу. У тежем облику предвиђена је злоупотреба положаја наставника, усвојитеља и старатеља или друге особе у односу на малолетну особу која је навршила 14 година, и Кривични Закон Словеније међу учиниоцима дела наводе и родитеља, но постоје разлике између ова два закона у радњи извршења, дакле у обљуби или како то регулише словенски кривични закон у полној обљуби или каквој другој полној радњи.

Словенски кривични закон уопште не садржи засебно кривично дело протуприродног блуда, већ су другим кривичним делима обухваћена кажњива понашања учиниоца према жртви другог или истог пола (кривично дело полног насиља, полна злоупотреба немоћне особе и др.).

Кривични закон Словеније садржи одредбу са називом Полни напад на особу млађу од 14 година и као основни облик овог кривичног дела је полно општење или какво друго полно чињење с особом другог или истог пола која није навршила 14 година. Као тежи облици предвиђени су употреба силе и претње, затим злоупотреба положаја, те посебно ако је учинилац учитељ, старатељ, усвојитељ и родитељ, а најтежи облик проузроковање смрти, није предвиђен овим законом. Међутим, предвиђен је блажи облик, а то је случај када дође до другог напада на жртву у претходно наведеним случајевима.

Кривични закон Словеније разликује се у односу на Кривичне законе осталих република, јер КЗ Словеније у кривичном делу под називом полна злоупотреба немоћне особе, инкриминише поред обљубе и друга сексуална чињења са немоћном особом истог или другог пола, а женска особа може бити жртва и у случају када с учиниоцем живи у браку или са њиме није у брачном односу.

Када је реч о кривичном делу подвођења, Кривични закон Словеније поред подвођења малолетне особе предвиђа и подвођење женских особа и омогућавање вршења блуда само када се врши за награду.

Кривични закон Словеније код кривичног дела обљубе злоупотребом положаја предвиђа посебно злоупотребу родитеља обљубом детета које није навршило 14 година. Сама за себе чињеница сродства у другим случајевима узлазно-силазне или побочне линије у овим законима не чини посебан облик овог кривичног дела, а не постоји нити као засебно обележје у случајевима неких других сексуалних деликата када су питању особе старије од 14 година.

4.2. Хрватска

У Кривичном закону Хрватске, у глави X. која носи назив Кривична дела против достојанства личности и морала постоји девет инкриминација у сексуалној сфери, док остале сексуалне деликте налазимо у глави XI. која носи назив Кривична дела против брака, породице и омладине, те у глави XXII, КЗ СФРЈ која носи назив Кривична дела против других друштвених вредности. Сам назив главе кривичног закона у којој се налази претежан део сексуалних деликата у републичким и покрајинским кривичним законима, по становишту многих хрватских теоретичара кривичног права неадекватан је, јер је непрецизан, а

будући да се овде ради искључиво само о једној врсти морала - сексуалном моралу, а достојанство личности исто тако може бити повређено извршењем и других кривичних дела, а не само онима којима се задире у полни интегритет.²⁵

У Кривичном Закону Хрватске дело блудних радњи је повезано са кривичним делом протуприродног блуда, што други републички и покрајински кривични закони, сем Кривичног Закона Црне Горе, не предвиђају. Само Кривични закон Хрватске предвиђа тежи или квалификаторни облик овог кривичног дела нарочито округан или нарочито понижавајући начин. Кривични закон Хрватске садржи за разлику од осталих закона посебну одредбу о вршењу блудних радњи када су и учинилац и жртва женске особе и то случај када је жртва пунолетна женска особа и малолетна женска особа са навршених 14 година живота.

Кривично дело обљубе злоупотребом положаја у кривичним законима различито је формулисано, но у основи заједничко им је то да је у свим законима криминализовано такво понашање код којег злоупотребом одређеног положаја учинилац задире у сексуалну слободу одлучивања друге особе. Кривични закон Хрватске као кажњиву радњу код овог кривичног дела предвиђа злоупотребу положаја навођењем на обљубу женске особе која се према учиниоцу налази у односу зависности услед тешког имовинског стања или других тешких прилика. . У тежем облику предвиђена је злоупотреба положаја наставника, усвојитеља и старатеља или друге особе у односу на малолетну особу која је навршила 14 година, и Кривични Закон Хрватске међу учиниоцима дела наводе и родитеља, но постоје разлике између ова два кривична дела у радњи извршења, дакле у обљуби.

Кривични закон Хрватске предвиђа употребу силе, претње и искориштавање немоћи код хомосексуалног односа, те такав однос с малолетником и мушким дететом, а предвиђа и тежи или квалификаторни облик овог кривичног дела, када је дошло до последица у виду тешке телесне повреде или смрти, када је дело почињено од више особа и када је учињено на нарочито округан или нарочито понижавајући начин.

У сексуалне деликте извршене према особама које нису у могућности да изразе своју вољу сврставамо кривична дела обљубе над немоћном особом,

²⁵ Казнени закон Хрватске, НН 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 - на снази од 20.10.2017.

обљубе са дететом и задовољења похоте пред дететом у Кривичном закону Хрватске.

Обљуба над дететом је кривично дело које под тим називом постоји једино у Кривичном закону Хрватске и она садржи као основно дело обљубу с дететом, а затим теже облике с модалитетима злоупотребе положаја, затим силу и претњу, затим последицу у виду тешке телесне повреде, трудноће, ако је дело почињено од више особа, нарочито округан или нарочито понижавајући начин, а посебно квалификаторни облик са запређеном казном затвора од најмање 5 година или затвором од 20 година када је у овим околностима наступила смрт детета.

Кривично дело завођења не постоји у Кривичном закону Хрватске. Када је реч о кривичном делу подвођења, Кривични закон Хрватске поред подвођења малолетне особе предвиђа и подвођење женских особа и омогућавање вршења блуда само када се врши за награду. Кривични закон Хрватске предвиђа да се учинилац бави подвођењем, нужно ово кривично дело морамо сврстати у исту групу с кривичним делима која се налазе у XXII. глави КЗ СФРЈ и то су посредовање у обављању проституце и производња и распачавање порнографских списа.

Кривични закон Хрватске код кривичног дела обљубе злоупотребом положаја предвиђа посебно злоупотребу родитеља обљубом детета које није навршило 14 година. Сама за себе чињеница сродства у другим случајевима узлазно-силазне или побочне линије у овим законима не чини посебан облик овог кривичног дела, а не постоји нити као засебно обележје у случајевима неких других сексуалних деликата када су питању особе старије од 14 година.

Егзибиционизам је инкриминисан једино у Кривичном закону Хрватске и то само у случају када се у својству оштећеника налази дете, дакле мора нужно постојати релација учинилац - жртва без физичког контакта.

Када је реч о попису починилаца кривичних дела полног злостављања и искоришћавања деце, он представља део Закона о правним последицама осууде, кривичној евиденцији и рехабилитацији из 2012. године.²⁶ Закон о правним последицама осууде, кривичној евиденцији и рехабилитацији предвиђа да

²⁶ Закон о правним последицама осууде, кривичној евиденцији и рехабилитацији, "Народне новине Републике Хрватске", бр. 143/12, 105/15.

кривична евиденција буде формирана и вођена од стране министарства за правосуђе, које истовремено представља належни орган за мерење ових података са другим државама. Кривичном евиденцијом су обухваћени: подаци о идентитету осуђене особе – име и презиме, матични број, датум, место и држава рођења, боравиште и пребивалиште; целокупне податке везане за пресуду; и податке везане за измену осуде.

4.3. Македонија

Кривични Законик Македоније у склопу деветнаесте главе о кривичним делима против полне слободе и полних морала наводи следећа кривична дела: полни напад над дететом, обљуба злоупотребом положаја, задовољење полних страсти пред другима, посредовање у вршењу проституције, подвођење и омогућавање вршења полних радњи, приказивање порнографских материјала детету и родоскрвњење.²⁷

У сексуалне деликте извршене према особама које нису у могућности да изразе своју вољу сврставамо кривична дела обљубе над немоћном особом, обљубе са дететом, задовољења похоте пред дететом, и кривично дело завођења у Кривичном закону Македоније.

Кривични закон Македоније има одредбу са називом Обљуба или протуприродни блуд с лицем које није навршило 14 година, а као радње извршења предвиђене су обљуба и протуприродни блуд.

У Републици Македонији постоји посебан регистар намењен учиниоцима кривичних дела против полне слободе која су учињена према малолетним лицима, који је основан уз помоћ Закона о посебном регистру за лица осуђена правоснажном пресудом за кривична дела сексуалне злоупотребе малолетних особа и педофилију. Законом је прописано да регистар садржи наредне информације о лицима осуђеним за кривична дела против полне слободе учињена према малолетним лицима и педофилију: име и презиме, датум рођења, адресу, злочин за који је лице осуђено и фотографија лица. Закон је донет 23. јануара 2012. године и ступио је на снагу 1. фебруара 2012. године. Кривична дела сексуалне злоупотребе малолетних лица, педофилије и трговине малолетним

²⁷ Кривичен законик Републике Македоније, „Службени весник“ br. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15

лицима на која се закон односи су званично у кривичном законодавству Републике Македоније означена као кривична дела против полне слободе и полног морала малолетних лица (члан 188. до члана 194. и члан 418-г. Кривичног закона Републике Македоније). Најнижа казна за учиниоце тешких кривичних дела против полне слободе учињених према деци млађој од четрнаест година износи осам година затвора, односно минимум десет година затвора ако је учинилац кривичног дела сродник, брат, сестра, наставник, васпитач, усвојитељ, старатељ, очух, маћеха, лекар или друго лице које злоупотребом положаја изврши кривично дело. Интересантно је да су осуђена лица по истеку изречене казне у доживотној обавези да се најмање једном годишње, пет дана пре датума рођења, јављају надлежном судском органу ради провере адресе боравишта или пребивалишта, а надлежни суд је у обавези да у року од пет радних дана податке о адреси, као и евентуалне промене осталих података, достави Заводу за социјалну заштиту. Предвиђене су казне и за случај да се два или више пута осуђено лице нађе на месту на коме се окупљају малолетна лица, као што су школе, вртићи, дечји паркови и игралишта и сл. Грађани који примете да се бивши осуђеник налази у близини оваког места дужни су да то пријаве најближој полицијској станици.

4.4. Босна и Херцеговина

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине у глави деветнаст наводи кривична дела против полне слободе и морала: силовање (члан 203), полни сношај са немоћном особом (члан 204), полни сношај злоупотребом положаја (члан 205), принуда на полни сношај (члан 206), полни сношај са дететом (члан 207), блудне радње (члан 208), задовољавање похоте пред дететом или малолетником (члан 209), навођење на проституцију (члан 210), искоришћавање детета или маллетника ради порнографије (члан 211), упознавање детета са порнографијом (члан 212), и родоскврнуће (члан 213).²⁸

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине има кривично дело обљубе или протуприродног блуда злоупотребом положаја, а по овој одредби жртва се мора налазити у односу подређености или зависности.

²⁸ Кривични Закон Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ* 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14.

У сексуалне деликте извршене према особама које нису у могућности да изразе своју вољу сврставамо кривична дела обљубе над немоћном особом, обљубе са дететом, задовољења похоте пред дететом, и кривично дело завођења у Кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине. Кривично дело обљубе над немоћном особом предвиђа вршење обљубе над женском особом с којом се не живи у брачној заједници искориштавањем душевног обољења, привремене душевне поремећености, заосталог душевног развоја, немоћи или каквог другог стања због којег жртва није способна за отпор. Кривични закон Федерације БиХ изоставио је заосталост у душевном развоју као једно од таксативно набројаних стања психичке немоћи.

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине има одредбу са називом Обљуба или протуприродни блуд са лицем које није навршило 14 година, а као радње извршења предвиђене су обљуба и протуприродни блуд.

Кривично дело завођења постоји у кривичном закону Федерације Босне и Херцеговине. Обележје овог дела је навођење на обљубу малолетне особе с навршених 14 година живота лажним обећањем брака.

Пре свега, битно је нагласити да нису сва наведена кривична дела регулисана у сва три кривична закона у Босни и Херцеговини. Кривични законик Републике Српске, усвојен је 2017. године, с циљем, између осталог, усклађивања с Истанбулском конвенцијом. Доношењем новог Кривичног законика Републике Српске, промењена је структура коју прате кривични закони друге две административне јединице Босне и Херцеговине те су тако кривична дела против полне слободе регулисана у глави XIV: кривична дела против полног интегритета, а кривична дела сексуалног насиља над малолетницима у Глави XV: кривична дела сексуалног злостављања и искориштавања детета. Кривична дела полног узнемиравања и полне уцене регулисана су једино Кривичним закоником Републике Српске, док их Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине и Кривични закон Брчко дистрикта, уопште не регулише. Такође, Кривични законик Републике Српске регулише кривична дела обљубе са дететом млађим од 15 година и полне злоупотребе детета старијег од 15 година као засебна кривична дела унутар Главе XV, што није случај у Федерацији Босне и Херцеговине и

Брчко дистрикту, где се сексуално насиље над малолетницима третира као квалификаторни облик кривичних дела против полне слободе и морала.²⁹

4.5. Црна Гора

У осамнаестој главни Кривичног закона Црне Горе, дефинисана су кривична дела против полне слободе: силовање (члан 204); обљуба над нмоћним лицем (члан 205); одљуба над дететом(члан 206); злоупотреба положајем (члан 207); недозвољене полне радње (члан 208); подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 209); посредовање у вршењу проституције (члан 210); дечија порнографија (члан 211). За кривично дело силовања, у зависности од тежине кривичног дела предвиђене су казне затвора од једне до петнаест година. За кривично дело обљубе над немоћним лицем учиниоцу прети казна до петнаест година затвора, зависно од тежине кривичног дела. Под немоћним лицима подразумевају се душевна обољења, заостали душевни развој, друге душевне поремећености, немоћ или друго стање лица услед кога он није способно за давање отпора. Када је реч о кривичном делу обљубе над дететом, Кривичним законом Црне Горе предвиђена је затворска казна у трајању до 15 година затвора, зависно од тежине кривичног дела.

Кривични закон Црне Горе има кривично дело обљубе злоупотребом положаја, за које је Законом прдвиђена казна у трајању до 15 година зависно од тежине кривичног дела, а по овој одредби жртва се мора налазити у односу подређености или зависности. У кривичном закону Црне Горе ова одредба уопште не садржи опис подређености положаја у којем се жртва треба налазити, већ се напросто наводи да тко злоупотребом свог положаја или овлаштења наведе другог на обљубу или протуприродни блуд".

У Кривичном Закону Црне Горе дело блудних радњи је повезано са са кривичним делом протуприродног блуда што други републички и покрајински кривични закони, сем Кривичног Закона Хрватске, не предвиђају. Кривично дело завођења постоји не постоји у кривичном закону Црне Горе.

За недозвољене полне радње у члану 208, Кривични Закон Црне Горе предвиђа новчану или затворску казну, зависно од тежине учињеног дела. Члан 209 дефинише да је лице које врши кривично дело подвођења и омогућавања

²⁹Кривични законик Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број: 64/17)

вршења полног односа: лице које подведе малолетно лице ради вршења обљубе или друге полне радње, лице које омогућава извршење обљубе или друге полне радње са малолетном лицем. За ова кривична дела предвиђена је казна затвора од шест месеци до осам година, зависно од тежине кривичног дела. Под лицем које "посредује у вршењу проституције подразумева се лице које наводи или подстиче другог на проституцију или учествоваће у предаји неког лица другом ради вршењу проституције или ко путем средстава јавног информисања и других сличних средстава рекламира или програмира проституцију. За ово кривично дело учиниоцу прети затворска казна у трајању од три месеца до десет година, зависно од тежине кривичног дела. За дечију порнографију законом се предвиђа казна у трајању од шест месеци до пет година, и казне се изричу за кривична дела продавања, продаје, приказивања или јавног излагања слика, текстоца, аудиовизуелних или других предмета који имају порнографски садржај детету. Члан 211а гласи навођење малолетног лица да присуствује вршењу кривичних дела против полне слободе, и за ово дело Закон предвиђа казну затвора од три месеца до пет година. За кривично дело члана 211б, мамљење детета у циљу вршења кривичних дела против полне слободе предвиђена је казна од шест месеци до пет година затвора.³⁰

Кривичним Законом Црне Горе, чланом 77а предвиђа се да учиниоцу кривичног дела против полне слободе суд изриче забрану приближавања починилаца злочина, када постоји опасност да би учинилац могао поново повредити жртву.

³⁰ Кривични законик Црне Горе, "Службени лист РЦГ", бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и "Службени лист ЦГ", бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – други закон, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 58/2015 – други закон и 44/2017.

V. КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ СЕКСУАЛНЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ

5.1. Феноменологија сексуалне делинквенције

Биће (*corpus*) одређеног кривичног дела подразумева скуп његових елемената који га обележавају. Биће кривичног дела силовања има специфичне елементе (обележја) у свом саставу који уједно и чине његову материјалну садржину.

Поред разлика које се јављају у историјском развоју друштва, морају се поменути и оне које данас постоје. Кривична дела против полне слободе су, према преовлађујућем схватању, дела високог степена друштвене опасности. Ипак, по том питању постоје схватања која су крајње екстремна, од оних која искључују опасност кривичних дела против полне слободе, па до оних која теже потпуној елиминацији потенцијалних извршилаца.

Историја људског рода је историја непрестаних неправди и насилништва мушкараца над женама, који су за свој највиши циљ имали успостављање апсолутне тираније, што је резултат фаворизовања пола као обележја карактера и социјално друштвеног статуса. Друштвено дефаворизован статус жене и редукција културе која је жену свела на тело, као на сексуални објект, прва је чињеница којој има да се захвали за процват културе сексуалних насилника. Сексуални деликти насиља су класични облици криминалитета, стари колико и само друштво. Још у Библији, у књизи Постања наводи се како је Ева завела Адама.

Литература из прошлости указује на то да је сексуално насиље било присутно кроз историју редовно, што упућује на закључак да не представља појаву карактеристичну само за савремено доба. Међутим, јавља се и једна разлика у односу на данашње доба. Сексуално насиље није увек било кажњавано и осуђивано, шта више, доношени су закони који легализују поменути појаву. По званичној статистици, сексуални деликти у укупном криминалитету чине само 1%, што свакако не представља реално стање ствари с обзиром на то да велики број силовања остаје непријављен. Разлог за то је, с једне стране, страх и стид од реаговања средине, нарочито ако је у питању друштвена средина са значајним остацима патријархалног морала и етике, а са друге стране, карактер судског

третмана, у оквиру ког је остављено мало простора за слободу жртве, јер све зависи од процене надлежних органа.³¹

Свакако да би требало нагласити и периоде рата. Више хиљада жена је било силовано у Хрватској и Босни и Херцеговини у току 1991. године.³² Многе су биле силоване више пута, многе су убијене, жене свих годишта и националности. У сваком рату, без обзира да ли је одбрамбени или нападачки, ратник силује жене. У рату је неписано правило силовање жена непријатеља. Записи о грчким ратовима говоре да је доступност жена после битке традиционално била награда ратницима. О силовању жена у Војводини, током 1945. године, од стране руских војника, ослободиоца, Стаљин је говорио да војник који пређе хиљаду километара кроз крв, ватру и смрт треба да има право на мало задовољства са женама. Узроци тих кривичних дела су често у самој личности деликвента, што наравно не искључује друштвене феномене као узроке тог вида криминалитета.³³

5.2. Сексуални делинквент - нормална или патолошка личност

Савремена истраживања и покушаји типологије оријентисани су, прво да докажу да сексуални делинквент није болесник у психопатолошком смислу, да одреде извесне патогене црте психолошких поремећаја и карактерних особина, и на крају да дају извесни социјални портрет. Скоро сва указују на то да многобројне предрасуде и мит о сексуалном делинквенту које постоје уврежене у јавности, немају научну основу, а, посебно, да је делинквент мотивисан на недозвољени сексуални акт неконтролисаним сексуалним поривима, те да су таквим актима склоније особе с руба социјалне маргине и ментално поремећене индивидуе. Стварна социјална слика и психолошки профил ни изблиза нису такви.

У литератури није издиференциран општи тип сексуалног делинквента, али су, на основу клиничких испитивања, селектирани разни профили њихове психоструктуре, поремећаја личности и специфичности социјалних обележја. Велики број сексуалних делинквената је с негативним искуствима из личног

³¹ Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд. стр 141

³² Поповић, М. (2010), "Кривична дела против полне слободе", *Безбедност*, вол. 1, 109-127, стр. 112.

³³ Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево.стр 215

развоја, који су имали одраза на психичку структуру, усвојен систем вредности, морална схватања и адаптацију у социјалну средину. Многи од узрока таквог стања личности потичу из породичних, личних, најпре социјалних, али и биолошких фактора. На то упућују истраживања која код сексуалних делинквената указују на веома висок проценат емоционалне незрелости (чак 80%), непоуздања и нестабилности, неуротичности, као и испод просечности интелигенције.

5.3. *Насиље и сексуалност*

Сексуално насиље се односи на сваку сексуалну активност у којој се пристанак не добија или не даје слободно. Свако може доживети или извршити сексуално насиље. Већина жртава сексуалног насиља су жене. Починиоци су обично познати жртви и могу бити пријатељ, интимни партнер, колега, сусед или члан породице жртве. Постоји много врста сексуалног насиља. Оно укључује физичке акте, као што је нежељено додиривање и нежељена сексуална пенетрација. Сексуално насиље укључује и дела која подразумевају физички контакт између жртве и починиоца - на пример, сексуално узнемиравање, претње и завиривање.³⁴

Применом физичке силе и осталих видова принуде у сексуалним односима, најчешће се остварују кроз агресивне чинове задовољавања у савлађивању отпора и на патњама жртве. Насиље се кроз сексуалне деликте испољава у више димензија обљубе над немоћним и малолетним лицима и у разним облицима; злоупотреба деце и незаштићених особа млађег узраста; трауматским применама силе; злоупотребом надмоћи и позиција зависности; применом насиља у групи са облицима физичких повреда или лишавањем живота жртава. У ужем смислу оваква врста насиља обухвата кривично дело силовања.

5.3.1 *Силовање*

Из инкриминације у нашем законодавству можемо да видимо да се кривично дело силовање састоји у принуди другог лица на обљубу или са њом изједначени чин употребом силе или претњом да ће се непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица. Радња извршења кривичног дела

³⁴ Center for Disease Control and Prevention. (2014), *Understanding Sexual Violence*. Доступно на: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/sv-factsheet.pdf>. Датум приступа: 27.02.2018.

силовања остварује се кроз две различите делатности. То су примена принуде (употреба силе или претње) ради обљубе и обљуба (истовремено и последица).³⁵ Примећујемо да силовање није само принуђивање друге особе на обљубу, већ и обљуба. Ова оба акта који чине радњу извршења, остварују њено реално јединство, јер сваки од њих узет за себе и по себи не чини радњу извршења кривичног дела.

Принуда ради обљубе представља почетак радње извршења и учинилац тиме улази у криминалну зону овог дела, остварујући покушај. Вршењем обљубе остварена су битна обележја силовања. Принуда као средство, услов, *condition sine* поп тог остварења. Али она се мора и треба схватити као део радње извршења, а не само као средство у функцији силе или претње за остварење обљубе. Дакле, реч је корелацији средство– циљ, самим тим ове делатности чине једно укупно понашање. У целини посматрано, радња извршења кривичног дела силовања представља релативно јединство две по природи различите делатности које иначе могу бити самосталне као активности.³⁶

Дакле, радња се састоји у чињењу, па је силовање комисиони деликт (*delictum commissivum*) који карактерише двоактност радње извршења. Али за себе узета, ни принуда (примена силе или претње), ни обљуба, јасно је да не могу чинити радњу извршења силовања. Она је један комплекс двеју делатности, а никако њихов прости збир, па стога није прихватљива тврдња да силовање чине две радње извршења.

Радња овде означава синтезу два различита елемената који чине једну целину. Споља посматрано веза између ових елемената је мање видљива, али се релативно лако уочава кроз њихову временску и просторну спојивост. Зато, без обзира на двоактну природу у радњи овог дела, треба говорити о радњи извршења, а не о радњама извршења.

У противном, то би значило код покушаја говорити о радњи, а код довршеног дела о радњама. Треба свакако поменути, када је реч о радњи извршења кривичног дела силовања и питање опредељења места и времена вршења кривичног дела силовања. Јер постоји могућност одвојеног просторног и

³⁵ Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд, стр. 137.

³⁶ Костић, М., Константиновић-Вилић, С. (2012), *Криминологија*, Ниш, стр. 95.

временског вршења појединих аката тј. принуде и обљубе који чине радњу извршења. Према теорији делатности, место извршења кривичног дела силовања има се одредити према месту предузете радње извршења.

Треба рећи да се редовно код довршеног кривичног дела силовања узима као место извршења - место вршења акта обљубе, а када је реч о покушају кривичног дела силовања, место извршења ће бити место вршења принуде (примене силе или претње ради обљубе), с' тим да при постојању више просторно одвојених радњи принуде, место извршења одредиће се према последњој предузетој радњи принуде.³⁷

У случајевима силовања обично се код извршилаца ради о особама које су несигурне у себе, као и деликти који имају карактер у осветничком мотиву, где су најчешћи случајеви у ратним условима или када су у питању расне, националне или етничке нетрпељивости.³⁸ Криминолошко истраживање у вези с оваквим деликтима могу указати на то да се оно врши најчешће у вечерњим или касним ноћним сатима, у становима учиниоца или жртве, у затвореном простору зграде, аутомобилима али ретко на отвореном простору. У половини случајева извршиоци деликата и жртве су се знали пре криминалног догађаја.³⁹

5.3.1.1 Субјекат и објекат силовања

Најопштије решено, субјекат кривичног дела силовања јесте свака особа која на одређени начин и под одређеним условима учествује у извршењу овог кривичног дела. Мада, у ужем смислу субјектом (учиниоцем) кривичног дела називамо особу која је извршила силовање. Извршилац у том смислу је особа која је непосредно предузела радњу извршења (која чини покушај или довршено дело). Дакле, када је реч о учиниоцу кривичног дела, има се увиду да он, има непосредно да оствари конститутивна, објективна и субјективна обележја овог кривичног дела. То значи да он мора својим понашањем (чињењем) материјално, кроз радњу извршења да оствари законска обележја предвиђена инкриминацијом силовања.⁴⁰

³⁷ Шепаровић, З. (1998), Виктимологија – студија о жртвама, Информатор, Загреб, стр. 104.

³⁸ Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012), *Криминологија*, Правни факултет, Ниш. стр 136

³⁹ Рамљак, А., Симовић, М. (2006), *Виктимологија*, Бања Лука. стр 306

⁴⁰ Перић, О., Стојановић, З. (1996), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Нови Сад, стр. 125.

У погледу субјективне стране овог кривичног дела учинилац мора бити умишљајни учинилац. Начелно постављено питање, ко може бити извршилац, не може се поставити тврдња да је то искључиво мушка особа. Извршилац може бити свако. Јер ограничавати код прописивања силовања извршиоца на мушку особу, принципијелно гледано, може изгледати неприхватљиво, пошто је полна слобода човека недељива и једнако претпоставља заштиту без обзира на пол.⁴¹ Изгледа да нема основа да се чини дистинкција у погледу полова учесника у полном односу и ако се указује на постојеће физиолошке и психолошке разлике међу половима које се иначе не могу занемарити.

Мада оваквом ставу у заштити и једног и другог партнера у полним односима када је реч опасивном субјекту, не би могло озбиљније да се приговори, испушта се из вида чињеница животне реалности у карактеристикама полова, у њиховом понашању у полним односима. У полном прохтеву зрелог мушкарца среће се увек мање или више изражена једна садистичка црта, што лежи у самој природи улоге у полном животу.

5.3.1.2 Начин сазнања за кривично дело силовања

За покушај или извршење кривичног дела силовања, углавном се сазнаје на основу пријаве лица над којим је силовање покушано или извршено.⁴² Међутим, овде треба напоменути да кривично дело силовања карактерише висока тамна бројка, тј. за велики број случајева силовања се уопште не сазна, зато што се жртве боје да пријаве силовање, односно не желе то да ураде због ризика од етикетирања, стигматизације, презира, осуђивања од стране чланова породице, пријатеља, познаника, колега са посла и уопште целокупне локалне заједнице у којој живе. Код жртава се такође јавља страх да им се неће веровати. Дакле, жртве силовања се боје осуде од стране најближих и друштва, боје се осећаја срама.

Претпоставља се да око 50% жена жртава силовања никада не саопште некој другој особи шта да им се то догодило, тј. никада о томе не причају са својим пријатељима или члановима породице. Такође, резултати неких истраживања говоре да само једна од педесет жена које су силоване пријави

⁴¹ Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево, стр. 76.

⁴² Костић, М., Константиновић-Вилић, С. (2012), *Криминологија*, Ниш, стр. 103.

злочин полицији и органима кривичног правосуђа. Што се тиче мушкараца као жртава силовања, претпоставља се да је код њих још већи број непријављених случајева. Наиме, неретко мушкарци жртве силовања имају осећај кривице, верујући да су на неки начин дали дозволу силоватељу. Мушкарци који су претрпели силовање доживљавају страх на сличан начин као и жртве женског пола. Највећи страх са којим се суочавају мушке жртве силовања је помисао да им њихова околина неће веровати, те да ће их оптужити да су чак осетили ужитак у чину силовања.

Неки силоватељи настоје код жртве изазвати ејакулацију, јер то за њих симболизује успостављање комплетне сексуалне контроле над телима жртава. Овај аспект силовања је веома збуњујући и стресан за жртву. Општеприхваћено уверење да би мушкарци требали да буду у стању да се брину о себи и да је у неку руку њихова кривица ако су силовани, погађа мушкарце жртве силовања, и утиче на то да донесу одлуку да не пријаве овај злочин.⁴³

Сексуална оријентација жртве такође може утицати на одлуку да ли ће се силовања пријавити или не. Тако на пример, код хомосексуалаца, као последице силовања јављају се потешкоће у сексуалном и емоционалном односу са другим мушкарцима и убеђеност да су силовани само зато што су хомосексуалне опредељености. Код хетеросексуалаца, силовање може имати за последицу преиспитивање њиховог сексуалног идентитета, због чега они бивају више погођени сексуалним аспектом силовања него насиљем које је спроведено над њима, те услед тога не пријављују ово кривично дело.

Иако се у највећем броју познатих случајева силовања, за постојање овог вида криминалног испољавања, сазнаје управо пријавом оштећеног, односно жртве кривичног дела, при примању оваквих пријава треба бити јако обазрив. Наиме, са једне стране, кривично дело силовања се одликује великом тамном бројком, док се са друге стране, оно карактерише и високим степеном лажног пријављивања, тј. велики број поднетих пријава за кривично дело силовања су лажне.⁴⁴

⁴³ Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд, стр. 139.

⁴⁴ Перић, О., Стојановић, З. (1996), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Нови Сад, стр. 129.

Према неким истраживањима око 30-40% поднетих пријава за кривично дело силовања су неистините. Дакле, у случају кривичног дела силовања са једне стране имамо једну крајност, која се огледа у непријављивању стварног извршења кривичног дела силовања у великом броју случајева, док са друге стране имамо другу крајност која се опет огледа великом броју пријављивања случајева силовања, који се стварно нијесу догодили. Лажне, односно неистините пријаве силовања подносе подједнако како душевно нормалне, тако и душевно поремећене мушке и женске особе.⁴⁵

Разлози за подношење лажне пријаве су различити. Тако на пример, поједине душевно нормалне особе се често упуштају у сексуалне односе са особама супротног или истог пола, са очекивањем да ће на тај начин остварити извесну материјалну корист, па уколико она изостане, онда ове особе из освете подносе лажну пријаву о силовању. Затим, дешава се да се да женска или мушка особа из освете подноси лажну пријаву за силовање против свог партнера који ју је оставио.

Било је случајева где је женска особа услед сексуалних односа са ожењеним мушкарцем или мушкарцем са ким јој њена породица не одобрава везу, остала трудна, па је, како би прикрила истину и избегла срамоту лажно пријавила силовање.

Има случајева, нарочито код млађих девојака у пубертету, које због популарности у друштву и евентуалне медијске пажње добровољно ступају у сексуалне односе са мушкарцима који су популарни зато што су наставници, асистенти, професори на факултету, спортисти, политичари или неке јавне личности, а затим их лажно пријављују за покушај силовања. Такође, дешава се да се такве девојке и не упуштају у сексуалне односе са лицима која лажно пријављују за покушај силовања, тј. да између њих не долази чак ни до добровољног сексуалног односа, већ само до виђења, у виду консултација, изласка на пиће, састанка ради давања интервјуа, ради анкетирања и сл., након чега оне подносе лажну пријаву за покушај силовања, који се наводно догодило приликом тог виђења.

⁴⁵ Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево, стр. 77.

Душевно поремећене особе су склоне умишљању и фантазирању разних ситуација, па између осталог и чина силовања, што за резултат може имати лажно пријављивање покушаја силовања или силовања.⁴⁶

У таквим ситуацијама, тј. код душевно поремећених особа као наводни учиниоци тог злочина пријављују се стараоци, учитељи, наставници, медицинско особље, верска лица, комшије, познаници и сл.⁴⁷ На основу свега наведеног можемо закључити да колико има разлога због којих стварна жртва силовања може да одлучи да не пријави злочин који је извршен над њом, исто толико има разлога, због којих се одређена лица женског или мушког пола, која могу бити душевно здрава или душевно поремећена, одлучују да лажно пријаве покушај или извршење кривичног дела силовања над њима.⁴⁸

5.3.1.3 Типологија силоватеља

Може се приметити да се проблеми јављају код силовања управо због чињенице да је оно као правна норма по својој правној природи сложено кривично дело (*infraction complexe*), дакле правна конструкција, унутар које се његов један елемент – принуда, јавља као средство у односу на други – обљубу, као циљни. Принуда није себи циљ, није оно што се жели искључиво чинити. Оно што учинилац хоће јесте обљуба. Само вршење обљубе, посматрано издвојено као један онтолошки акт, представља финалну, перакциону делатност у оквиру радње извршења, којом се довршава силовање (принуда на обљубу и обљуба).⁴⁹

Када је реч о обљуби, треба нагласити да се код кривичног дела силовања о обљуби увек говори и да се посматра у вези са принудом. Јер, по себи, као аутономна, обљуба је мотивисана природном индивидуалном потребом и није асоцијалан акт. Обљуба је природан полни однос између мушкарца и жене. Са обљубом изједначен чин представља сваки други акт задовољења полног нагона предузет према телу другог лица. Обљуба (*coitus, cohabitatio, copulatio*) или сношај јесте појам који се може схватити у ужем и у ширем смислу.

⁴⁶ Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд, стр. 143.

⁴⁷ Костић, М., Константиновић-Вилић, С. (2012), *Криминологија*, Ниш, стр. 102.

⁴⁸ Шепаровић, З. (1998), *Виктимологија – студија о жртвама*, Информатор, Загреб, стр. 105.

⁴⁹ Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево, стр. 71.

Почетне типологије силовања биле су засниване на квантификацији нивоа душевне поремећености силоватеља, а након тога се дефинисао чврст став како поремечаји односно душевна обољења чине једини, односно одлучујући фактор у извршавау силовања. Упркос томе, и данашње време је у оквиру "литературе најстаступљенија типологија учинилаца кривичног дела силовања према доминантном психолошко-мотивационом фактору, према којој постоје три, односно четири категорије силоватеља:

1. силоватељ доминације или моћи (ненасилни и насилни силоватељ моћи);
2. силоватељ из беса;
3. силоватељ садиста."⁵⁰

Ненасилни силоватељ доминације унапред врши осмишљање напада и бирање жртве која живи близу његовог радног места или стана, обзиром да осећа већу сигурност када се налази у окружењу које му је познато. Чину силовања претходе сексуалне фантазије које насилник проживљава. Када је реч о психолошком стању ненасилног силоватеља доминације, оно често бива праћено анксиозним поремећајем, услед чега током обљубе може да се догоди недовољна ерекција или прерана ејакулација. Супротно ненасилном, насилни силоватељ доминације свој бес усмерава на жене са циљем да покаже своју доминацију и мужевност над супротним полом. У својим очима он представља право мачо мушкарца. Када је реч о његовом нападу на жртву, он траје кратко и обично се одликује импулсивношћу, спонтаношћу и непланираношћу, уз примењивање вулгарних речи. Силоватељ своје жртве у великом броју случајева своје жртве среће на забавама, у баровима или клубовима, и напад на њих врши током исте вечери. Он силу примењује умерено, у оној мери у коликој је то потребно да савлада жртву, и том приликом не осећа потребу да жртву прекомерно повреди.

Силоватељ из беса, односно љутити силоватељ, усмерава сопствену агресију искључиво на жене, иако постоје ситуације да покаже сексуално насиље и према мушкарцима када је реч о хомосексуалном силовању. Оваква врста силовања одликује се непредвидљивошћу. И поред тога што његови напади поседују тенденцију да буду кратки, интензитет силе је претеран и користи се и

⁵⁰ Маринковић, Д. (2012), "Осумљичен у криминалистичким истрагама силовања", *Безбедност*, 54(2): 289-306, стр. 292.

онда када се жртва опире. У складу са чињеницом да је напад спонтан, примњивање оружја зависи од тога да ли је оно учиниоцу доступно и да ли може да га набави.⁵¹ Силоватељ жртви приступа изненада, и напад врши у свако доба – током дана или ноћи. Жртва коју је одабрао у великом броју случајева симболизује лице којем жели да се освети.

Силоватељ садиста у оквиру праксе представља најређи тип силоватеља, који се одликује сексуалном агресијом, која је подстакнута деструктивним фантазијама и еротиком. Код ове врсте силоватеља долази до потпуног сједињавања сексуалности и агресије, на такав начин да сам циљ насиља доводи до сексуалног узбуђења. Другачије речено, код њега психофизичко понижавање и бол жртве изазивају сексуалну стимулацију. Повреде и трагови злостављања концентрисани су на подручјима око полних органа. Истовремено, често се догађа да силоватељ тера жртву на бизарне радње, као што је на пример терање жртве да узима мокраћу или измет.⁵²

Од стране Макибина и његових сарадника истакнуто је да у оквиру праксе постоји неколико различитих врста силоватеља, и да је разлику међу њима могуће правити у складу са мотивом за силовање. Прва група сачињена је од сексуално обезвређених особа, односно мушкараца који немају могућност остваривања сексуалног односа са особом супротног пола, услед чега остваривање обљубе обављају насилним путем. Друга група је сачињена од специјализованих силоватеља, код којих се знатно већи степен сексуалног задовољства и узбуђења остварује приликом насилне, у односу на ненасилну обљубу. Трећа група сачињена је од тзв. опортунистичких силоватеља, који у зависности од конкретних околности и ситуације, чин обљубе остварују споразумно или принудно. Четврта група сачињена је од силоватеља партнера, односно брачних или мотивних партнера жртве. Пета група сачињена је од психосопатских силоватеља.⁵³

⁵¹ Маринковић, Д. (2012), "Осумљичен у криминалистичким истрагама силовања", *Безбедност*, 54(2): 289-306, стр. 292.

⁵² Маринковић, Д. (2012), "Осумљичен у криминалистичким истрагама силовања", *Безбедност*, 54(2), 289-306, стр. 293.

⁵³ McKibbin, W., Shackelford, T., Goetz, A., Straratt, V. (2008), "Why do Men Rape? An Evolutionary Psihological Perspective", *Review of General Psychology*, vol. 23(1), 86-97

С' обзиром на психолошке мотиве којима се насилне особе руководе, силовања се деле на:

1. садистичко силовање, у оквиру кога се задовољство не постиже из сексуалног чина, већ из телесног мучења и окрутног повређивања тела жртве;
2. силовање у бесу, које карактерише висок степен бруталности, као средство изражавања емоција беса, мржње и неадекватности и резултат сопствених фрустрација, неуспеха и стресова;
3. силовање доминације, код кога је основни мотив нападача да демонстрира супериорност и моћ над жртвом, и који карактерише веома ретко повређивање жртве, и
4. завођење које прераста у силовање, где жртва одлучује или је раније одлучила да ће интимности прекинути пре коитуса. Физичка сила се ретко када примењује јер починилац не жели да повреди жртву, већ да задовољи своје пориве. Чак често мисли да ће причинити задовољство свом „уздржаном“ партнеру.

Кривична дела из групе кривичних дела против полне слободе се називају сексуалним криминалитетом, што подразумева скуп различитих облика контаката полним органима, устима, језиком, прстима, рукама са полним органом, чмаром или устима жртве у циљу задовољења сексуалног нагона иницијатора тог контакта, уз изузеће кривичног дела подвођења или омогућавања вршења полног односа.

5.3.1.4 Патолошка природа мотива

У психолошком смислу, ако пођемо од мотива, који је за извршиоца подсвесна радња задовољавања биолошког нагона, силовање се може испољити као форма доказивања моћи и одржања контроле над жртвама насилног сексуалног акта обљубе. Обљуба је више предстаља форму, а задовољени мотив доминације његову суштину. Патолошко задовољење сексуалних нагона и потребе применом силе на другој страни представља последицу егоистичких побуда, јер су из сексуалног акта искључене емоције према другоме, а доминирају себични мотиви задовољавања себе.

Силовање је појава, која је карактеристична за све државе света и представља претежно појединачни акт насилника, а ређе групе које су сачињене

од два или три лица. У пракси се силовања у највећем броју случајева дешавају у познатим социјалним околинама. Акти насиља ове врсте од стране непознате особе и на улици су ретки, али зато изазивају највећи страх код неких жртава у великом број код жена.⁵⁴

5.3.1.5 Последице појаве

Последице силовања могу бити разне, физичке, психичке и социјалне. Физичке последице сагледавају се у дијапазону од наношења телесних повреда, до преношења заразних болести али и смртог исхода.⁵⁵

Психичке последице су најтрајније. Оне се приказују у разним облицима траума у виду неуротичних поремећаја (апатија и депресија), осећања страха, поремећаји сна и исхране, фригидности, недовољно осећање самопоштовања, склоност појавама социјалне патологије (самоубиства, алкохолизам, наркоманија).

Последице социјалне природе могу да буду вишеструке од неких облика инвалидности, до нежељене трудноће, одсуства породичне и социјалне комуникације, изолације и стигматизације од стране средине.

5.3.2. Сексуално злостављање

Општи виктимолошки појам којим се може обухватити сви случајеви полног општења - обљубе и недозвољених полних радњи (изузев силовања), а у којима је искоришћен положај зависности или немоћи жртве у односу на извршиоца кривичног представља сексуално злостављање.

Случајеви могу бити различитог типа, од искоришћавање службеног положаја руководиоца према подређеном, васпитача и стараоца над малолетним лицима или децом која су им поверена на васпитање и негу (у нашем кривичном законодавству: кривично дело обљуба злоупотребом службеног положаја), до искоришћавање стања,⁵⁶ физичке и психичке незрелости жртве. Најтежи облик ове врсте сексуалног деликта сматра се и у пракси најчешћим случајем - сексуално злостављање деце и малолетника.⁵⁷

⁵⁴ Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево. стр 73

⁵⁵ Бошковић, М. (2013), *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије, Београд стр 174

⁵⁶ Бошковић, М. (2013), *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије, Београд стр 176

⁵⁷ Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево. стр 81

5.3.2.1 Сексуално злостављање деце и малолетника

Сексуално насиље примењено према деци и малолетницима представља посебно друштвено опасан вид сексуалне делинквенције. Сексуална злоупотреба деце подразумева свако искоришћавање, контакт или интеракцију детета и одрасле особе где долази до вагиналног, аналног или оралног односа, као и све остале форме контакта са дететом које се спроводе у сексуалне сврхе или од стране старије особе која има моћ и контролу над дететом.⁵⁸ Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања Владе Србије предвиђа да је сексуална злоупотреба детета укључивање детета у сексуалну активност коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно или за коју није развојно дорасло и није у стању да се са њом сагласи, или ону којом се крше закони или социјални табуи друштва.

Сексуална злоупотреба детета испољава се као активност између детета и одрасле особе или другог детета које се, због свог узраста или развоја, налази у положају који му даје одговорност, поверење или моћ, где активност има за циљ да пружи уживање или задовољи потребе друге особе. Такође је наглашено да се сексуалном злоупотребом детета сматра и: навођење или приморавање детета на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (нпр. сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним (нпр. излагање погледу, егзибиционизам и сл.) и експлоататорско коришћење детета за проституцију или друге незаконите сексуалне радње.

Тачан обим сексуалне злоупотребе деце и малолетника веома је тешко утврдити јер, за разлику од физичког злостављања, које оставља трагове споља видљиве (хематоми, посекотине, опекотине), сексуална злоупотреба најчешће не оставља споља видљиве трагове. Непостојање видљивих трагова наводи дете да помисли да је оно што му се дешава дозвољено и “нормално”. Сексуално злостављано дете се стиди да о томе говори, а насилник претњом утиче да се тајна чува. Због тога званични подаци ни издалека не показују реалну распрострањеност ове појаве. Насупрот званичним статистикама наводе се алармантни подаци о повећању обима ове делинквенције свуда у свету.

⁵⁸ Рамљак, А., Симовић, М. (2006), *Виктимологија*, Бања Лука. стр 321

Тако се за САД наводи да постоји 3.000 случајева полне виктимизације деце годишње у већим градским срединама, око 5.000 инцестуозних односа између оца и кћери и око 200.000 полних деликата према женској деци узраста од 4-14 година. Пораст сексуалног злостављања деце забележен је у Белгији, Италији и Словенији. У Белгији је сексуално злостављање деце порасло 1993. у односу на 1992. годину 30%, а забележена је и појава сексуалне злоупотребе деце млађе од пет година старости, која износи чак 20% од свих оваквих случајева.⁵⁹

У Словенији се годишње открије чак стотинак случајева полног напада на децу. Центар за саветовање деце у Љубљани открио је да су најчешће жртве дечаци и девојчице између девет и четрнаест година. Најмлађа жртва полног напада имала је само три године, а откривени су и случајеви педофилије – сексуалног искоришћавања дечака једне основне школе од стране професора који их је водио на “дечије игре”. Према подацима полицијске криминалне статистике у Немачкој, 1990. забележено је 37.592 сексуалних деликата или 0,8% свих кривичних дела (сем саобраћајних) извршених те године. Највећи удео у сексуалним деликтима имала је у тој години сексуална злоупотреба деце са 33,9%.

У Италији је новембра 1997. откривено да кинеске “тријаде” и јапанске „јакузе” сваког месеца најмање петнаесторо деце оба пола из Азије преко Италије пребаце за САД, где криминалне организације за дете наплаћују четрдесет хиљада долара. Деца се “купују” од сиромашних родитеља из земаља југоисточне Азије и Кине, где закон забрањује друго дете, па многа деца нису ни регистрована. Деца “купљена” на овај начин “продају” се у САД искључиво за бављење проституцијом. У Риму је јуна 1997. заплешено 500 порно филмова од којих су у 176 филмова била коришћена као протагонисти деца између шест и тринаест година.

Велики допринос сагледавању распрострањености и друштвене опасности ове појаве пружила су новија криминолошка феминистички оријентисана истраживања. Према тим истраживањима бројни типови злоупотреба деце групишу се у неколико криминолошки релевантних категорија: злоупотреба у области проституције и криминалних активности, злоупотреба деце у радном

⁵⁹ Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд. стр 145

процесу, у оружаном сукобима и политичким кризама, злоупотреба од стране институција и злоупотреба деце у породици. Ова последња категорија злоупотребе деце дели се на физичку, психичку, сексуални злоупотребу и занемаривање.⁶⁰

Истраживањима је утврђено да су жртве сексуално насиља, независно од пола, деца од рођења до краја адолесценције, али да си посебно ризична категорија деца између четврте и девете године живота због своје наивности, незрелости и спремности да прихвате одрасле особе са неограниченим поверењем. Физичко насиље над децом врше оба родитеља, и то према деци оби пола. Међутим, сексуалну злоупотребу у већини случајева врше очеви или други мушки чланови породице или пријатељи према девојчицама. Истраживања су такође показала да постоји корелација између ране сексуалне злоупотребе и силовања и каснијем добу.

Према једном истраживању, 27% жена које су биле сексуално злоупотребљене као млађе од 18 година касније су биле силоване, а према другом истраживању 65% жена које су претрпеле сексуалну злоупотребу као деца, биле си силоване после четрнаест година, док је међу женама које немају такво искуство 36% међу силованим после четрнаест година. На основу резултата ових и других истраживања, може се закључити да кроз рану сексуалну злоупотребу жена научи да је безвредна, немоћна и потпуно зависна од мушкарца, што касније и даље доводи до њене виктимизације.

На Светском конгресу против комерцијалног сексуалног искоришћавање деце (Стокхолм, 27-31. август 1996) сексуално злостављање и комерцијално искоришћавање деце оцењено је као облик савременог ропства. Истакнуто је да је проблем сексуалног злостављања и искоришћавања деце најтежи у Азији, посебно Тајланду, на Филипинима, у Индији, све је тежи у Африци, а с њим се, све чешће, после пада комунизма у Европи, суочавају и неке земље Источне Европе. УНИЦЕФ и на Конгресу изнео процену да је сваке година најмање милион деце приморано на дечију проституцију или су “роба” за продају и препродају у сексуалне сврхе, за производњу порнографских филмова, који захваљујући

⁶⁰ Бошковић, М. (2013), *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије, Београд. стр.176

Интернету и другим савременим средствима комуникације лако налазе пут до “крајњих корисника”. На конгресу у Стокхолму усвојена је Декларација против комерцијалне сексуалне злоупотребе деце. Савет Европе је 19. септембра 1996. усвојио Резолуцију којом се од земаља Европске Уније захтева да поведу посебну борбу против све веће распрострањености сексуалног злостављања деце.

Према тексту Декларације, деци је потребно пружити заштиту од сексуалне експлоатације, порнографије и проституције. Основна повреда права детета је комерцијална сексуална експлоатација деце, која обухвата сексуално злостављање детета од стране одрасле особе уз плаћање у готовом новцу или натури детету или трећој особи. У подвођењу деце учествује криминална мрежа низа посредника, већином мушкараца, као и чланови сиромашних породица да би обезбедили минимум егзистенције за остале чланове породице. Комерцијална сексуална експлоатација деце може да проузрокује веома озбиљне последице на физички, психички, морални и социјални развој деце, укључујући опасност од трудноће, смрт приликом порођаја, физички инвалидитет, ретардирани развој и заразе које се преносе сексуалном путем.

Због тога је у Декларацији наведен план ангажовања, превентивног деловања, координације и сарадње свих држава на међународном плану у циљу сузбијања комерцијалне сексуалне злоупотребе деце. Наглашено је да национална законодавства треба да инкриминишу комерцијалну сексуалну експлоатацију деце, као и друге облике сексуалне злоупотребе деце, као и да предузму све мере у циљу откривања и строгог кажњавања извршилаца.

5.4. Узроци сексуалних деликата

У литератури су присутни различити приступи објашњењу узрока појаве сексуалне делинквенције. Нека схватања полазе од тога да је реч о патолошком поремећају полних нагона код извршилаца, друга да је реч о расним предрасудама и предиспозицијама, трећа да су узроци у сексуалној агресивности, све до мишљења да је појава израз социјалне димензије, а никако болести или поремећаја личности.

Извесно, разлике у опису криминогених утицаја код сексуалне делинквенције потичу и отуда што се под сексуалном делинквенцијом подразумевају различите врсте деликата, али се највећи број истраживања своди

на кривична дела силовања и инцеста, а мање на друге облике. Због разноврсности мотива задовољавања сексуалних нагона, те две врсте су најзначајније, али оне свакако нису универзални модел тумачења целине појаве. Све то доприноси да су докази о узрочности сексуалних деликата веома непоуздани. Са сигурношћу, као и код осталих деликата, они се не могу приписати само једном фактору.

За разлику од других облика криминалитета, сматра се да су сексуални деликти и насиље у њима првенствено узроковани структуром личности.⁶¹ Постоји више покушаја одређивања узрока сексуалног насиља. Према неким, узрок је такозвани осветнички рецидив особе (извршиоца дела) која је у детињству била жртва сексуалног насиља; према другима, разлози су у кризи трећег доба; док трећи ову појаву објашњавају последицама стресног живота, економском несигурношћу, испразним животом, аутоматизацијом процеса рада и слично.

Силовање жена, а нарочито силовање деце и немоћних одувек је изазивало најозбиљнију друштвену реакцију и интерес научника да одгонетну узроке и мотиве таквих појава, а тиме и њихових извршилаца. Веома је дуга и богата историја описа сексуалних делинквената, посебно извршилаца кривичних дела силовања.

Иако у литератури сексуални делинквент — извршилац кривичног дела силовања ретко чини често и неку другу врсту кривичних дела, уколико се изузму кривична дела насиља у савлађивању отпора жртве, ипак постоје нека уверења да је реч о делинквенту вишеструких криминалних склоности. Таква уверења се формирају, и она су приближно тачна, на основу једне доста ретке појаве када се ради о тзв. серијским убиствима.

5.4.1 Теоријска схватања

Коен и сарадници су 1971. године у једној студији дефинисали четири таква типа: померено агресивни код кога је бес према познатој жртви померен на сексуални акт; компензаторски тип, преступник који своју неспособност у

⁶¹ Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд. стр 145

нормалним облицима сексуалног задовољавања надокнађује силовањем; дифузни тип, преступник код кога су фузионисани облици сексуалне и агресивне енергије и импулсивни тип, ситуациони преступник, силоватељ без посебног плана.

МекКалдон их дели на три групе:⁶²

- вишеструке повратнике осуђиване за разна кривична дела;
- психопате, хронично асоцијалне личности;
- особе с психичким поремећајима чији се ментални дефекти претварају у агресивно понашање према жртви.

Р. Словенко сексуалне делинквенте дели на: оне код којих је силовање продукт пригушених сексуалних импулса, и на садисте и агресивне личности, који врше и друга дела насиља. Амидон и Вагнер разликују:⁶³

- агресивне учиниоце којима је жртва замена за особу на коју не може искалити своју агресивност;
- учиниоце мотивисане претежно сексуалном жељом;
- сексуалне манијаке, способне да жртви нанесу и највеће психичке трауме и физичке патње.

5.4.2 Психолошке и психопатолошке основе

Психолошки приступи су један од праваца објашњења. Психоаналитичари дају примат узрочности у раном психосексуалном развоју. Фиксација на тај период, има за последицу сексуално аберантно понашање. Осим тога, они сматрају да сексуално насиље код појединих особа може бити узроковано неправилним породичним васпитањем у детињству (исувише ауторитативан отац и претерано заштитнички однос мајке).

У том случају, особе се јавља отпор и мржња према особама супротног пола, као изражена тежња за поседовањем и доминацијом у сексуалном односу. Бихевиористи узроке сексуалних деликата виде, између осталог, у енормној изложености мушке популације еротистичном насиљу, доступности порнографских садржаја у штампи, другим медијима и на интернету који подстичу фантазије и предиспозиције психопатских личности за примењено понашање у реалном животу. И поред многобројних покушаја, клиничка

⁶² Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд. стр 145

⁶³ Рамљак, А., Симовић, М. (2006), *Виктимологија*, Бања Лука. стр 305

испитивања сексуалних делинквената нису доказала непосредну везу између психопатолошких поремећаја теже природе и сексуално насилног понашања. Већина осуђених извршиоца кривичних дела нису особе с психотичким дијагнозама и стањима менталне ретардираности. Ипак већину њих карактеришу одређене негативне црте карактера или неки од облика поремећаја личности.

Психопатски, шизоидни, параноични и нарцисоидни, егоистични и егоцентрични поремећаји личности код сексуалних делинквената одликују се опседнутошћу доминације над другима, жељом и потребом да се они потчине и понизе. Безосећајност, егоизам и морално изопачени критеријуми вредновања себе и других изазива опсесивну потребу и жељу да доминирају над осећањем за остваривање узајамне везе и односа.

5.4.3 Социјална компонента

Да је сексуална делинквенција условљена више патологијом у оквиру биолошких и психолошких поремећаја личности говоре и подаци о неким социјалним обележјима делинквената. Наиме, из статистичких података бивших југословенских република видљиво је да је само 5% мање ожењених него нежењених извршилаца, као и да највећи број мушкараца који чине ову врсту деликата имају између тридесет и четрдесет година живота. То што, с годинама живота, битно опада и сексуална делинквенција може се тумачити истовременим дејством и биолошких фактора и социјалним чиниоцима.

Општи социјални фактори условљености и узрочности ове појаве превасходно постоје у типу културе и свести друштва о прихватљивости те врсте понашања. Она се непобредно огледа у ефектима превенционог значаја облика друштвене реакције, која је првенствено одраз обичајног, тј. средине, преточена у казнену норму и њену санкцију. Казнена политика једне државе везана је тиме значајно за одређен тип културе. Тамо где је она изразито патријархална и обележава доминацију мушкараца дубоко је укорењено схватање жене као „легалног“ субјекта сексуалне злоупотребе.

На другој страни, у културама где су односи равноправности међу половима са социјалног и правног односа неупитни, питања присилности ма које врсте у сексуалним односима су изузетно осетљива и спадају у корпус заштите људских права и слобода уопште. У таквим друштвима је спектар инкриминација

много шири, а примењивост норми доследнија и заснована не само на кривичноправној, већ и компезирана грађанско-правном одговорношћу.

Непримерена друштвена реакција на сексуално насиље иде у прилог схватању преступника да неће бити откривени, пријављени и кривично процесирани из разлога који су поменути у вези с тзв. тамном бројком сексуалног криминалитета. Неки од социјалних чинилаца који битније утичу на сексуалну делинквенцију јесу појаве незапослености, беспосличења и социјалног амбијента. Међутим, нижи образовни ниво извршилаца не може се правдати само чињеницом несхватања последица понашања, него и факторима испод просечности интелигенције лица код којих су нагонске реакције доминантније од свесности и савесности у поступању.

Ситуациони фактори се не могу сматрати узроцима, али су несумњиво одређени услови погодности за вршење деликата. То могу бити чиниоци односа зависности или инфериорности између извршиоца и жртве (физички, породични, службени); ограничене могућности природних услова (затворене средине - војска, домови, религијски објекти); кретање и живот у социјално изопаченој средини (модел социјалног учења). Неки од социјалних фактора, као алкохолизам, делују као стимулативни чинилац подстицаја делинквентних склоности како потенцијалних извршилаца, тако и оних с развијеном криминалном каријером.

Алкохолизам код делинквентата рецидивиста и стање алкохолисано ти (пијанства) код примарних се често наводи као подстицајни фактор у сексуалним преступима, али не као узрок, чак ни као услов, већ као околност која личност доводи у субјективно стање спремности, нешто што олакшава кривично дело, јер стање пијанства помаже у превазилажењу инхибиција код оних који су већ предиспонирани за сексуално насиље.

Посебним факторима могу се одредити неки чиниоци породично патолошког типа за појаве инцеста. За ову појаву се везују узроци у поремећајима породичних односа, где се јављају многобројни примери социјалних девијација. То се, посебно, односи на случајеве неправилног развоја деце са примерима неадекватних васпитних утицаја, стицања моралних и естетских начела, те формирања психопатских личности, затим на појаве злостављања деце и инцестуалног понашања према њима од стране родитеља.

VI. ПРЕВЕНЦИЈА

Реаговање друштва на проблем криминалне виктимизације укључује више аспеката, од медијског праћења и обраде догађаја, различитих кампања везаних за превенцију криминалитета и казнену политику, преко кривичноправног реаговања и најзад до развијања мера подршке и помоћи жртвама криминалитета, како од стране владиног сектора, тако и од стране невладиних организација. Било који облик сексуалног насиља, може произвести различите негативне последице по жртву, од физичких повреда и оштећења здравља различитог интензитета, до нарушавања психичке равнотеже, али и до стварања нежељених ситуација које настају услед примарне и секундарне виктимизације.

Потребе жртава, укључују све оне одговоре којима се санирају или ублажавају претрпљене повреде, губици и трауме код виктимизованих особа, надокнађује штета и спречава њихова секундарна, односно терцијарна виктимизација. Жртве силовања проживљавају интензивну трауму током извршења кривичног дела, али и у дугом периоду након њега, а последице таквих траума/поремећаја могу бити и доживотне и најчешће се јављају у облику посттрауматског стресног поремећаја и депресије.

Поред наведених проблема, јављају се и проблеми у виду нарушавања самопоуздања жртве, њеног функционисања на сексуалном плану као и проблеми у социјалном прилагођавању. Иако је жртвама које долазе у контакт са полицијом и правосудним органима потребно да буду заштићене од секундарне виктимизације током самог кривичног поступка, њима су потребне и емоционална подршка, психолошка, психотерапијска, медицинска и правна помоћ.⁶⁴ Незадовољство последицима које примарна и секундарна виктимизација имају на жртве била је снажан покретач за мобилизацију покрета за заштиту жртава широм света током шездесетих и седамдесетих година прошлог века.

Феминистички покрет је током 60-их и 70-их година скренуо значајну пажњу на виктимитет у области сексуалног насиља и насиља у породици, као и проблем минимизовања виктимизације и окривљавања жртава, да би 80-их година дошло до установљавања националних служби за помоћ и подршку жртвама

⁶⁴ Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б. (2015), *Виктимологија - општи део*. Правни факултет, Београд. стр 102

криминалитета у неким земљама. Ипак, ангажовање волонтерских, односно организација цивилног друштва до данас је остало најважнији чинилац у обезбеђивању конкретних услуга помоћи и подршке жртвама криминалитета у локалним заједницама широм света. Тако и у европским земљама већину услуга жртвама криминалитета пружају службе које воде невладине, односно организације цивилног друштва. То је посебно случај са службама које пружају услуге намењене жртвама различитих облика родно заснованог насиља - посебно насиља у породици, сексуалног насиља и трговине женама.

Ове организације имају прилично дугу традицију у вођењу склоништа за жене и СОС телефонских линија за жртве насиља у породици и жртве сексуалног насиља, као и у пружању других услуга жртвама укључујући давање правних савета, обезбеђивање медицинске помоћи и психолошког саветовања. Са становишта заштите жртава од секундарне виктимизације, најзначајнији међународни документи су: Препорука Комитета министара Савета Европе бр. Р (85) 11 о положају жртава у оквиру кривичног права и поступка из 1985. године, Декларација о основним принципима правде у вези са жртвама криминалних радњи и жртвама злоупотребе власти, усвојена од стране Уједињених нација 1985. године и Препорука Европског форума служби за помоћ жртвама, а за наведене документе је заједничко то да захтевају од држава потписиница да побољшају положај жртава у пет области и то: информисање о поступку, дозвољавање да се чује мишљење жртве, обезбеђивање жртви помоћи и подршке током целог поступка, смањивање на минимум непријатности и максимално повећање безбедности жртава, избегавање непотребног одуговлачења поступка.⁶⁵

Када је реч о примарној превенцији сексуалног насиља под њом се подразумева скуп мера и активности које су усмерене на редуковање инциденце сексуалног насиља, односно "скуп превентивних интервенција које се предузимају пре него што се насиље догоди, а којима се циља на општу популацију или онај њен сегмент који се, с' обзиром на демографска обележја, налази у повишеном ризику од вршења или страдања од сексуалног насиља"⁶⁶

⁶⁵ Николић-Ристановић, В. (2003), "Подршка жртвама и спречавање секундарне виктимизације: савремена законска решења и пракса", *Темид*, бр. 1/2003, стр. 3-10.

⁶⁶ Симеуновић-Патић, Б. (2017), "Развој примарне превенције сексуалног насиља у свету", *ТЕМЕ: Часопис за друштвене науке*, бр. 2, 301-314, стр. 303.

Примарнопревентивне интервенције се заснивају на теоријским објашњењима проблема, а уколико она не постоје, заснивају се на знањима везаним за факторе ризика и заштиту која постоје. Присутно је схватање како је сексуална насилност одређена скупом чинилаца у оквиру индивидуалне, интерперсоналне и социјалне равни, при чему постоји мишљење како културне норме и вредности, које врше обликовање понашања појединаца, дају допринос да се насиље одржава на тај начин што врше његово оправдавање, подстицање или обесхрабривање индивидуалних позитивних промена.⁶⁷ Амбициозна примарна превенција усмерена је управо на промене у оквиру друштва и на системске узорке, и види их као једини пут да се створи трајно сигурније окружење на радном месту, у школи, суседству, и дому.⁶⁸

Примарна превенција сексуалног насиља углавном се усмерава на мењање ставова о родним улогама и сексуалном насиљу и мењање норми културе. Она се првенствено ослања на едукативне програме. "Културне норме чијој се промени тежи укључују оне које дефинишу женску родну улогу којом се постављају ограничења у супротстављању вољи мушкарца и намеће кривица за сексуалну виктимизацију, оне везане за мушку родну улогу којом се подстиче усмереност на успех у сексуалном авантуризму и успостављању доминације над женом, као и норме о личној и породичној приватности које налажу ћутање о сексуалном насиљу."⁶⁹ Делом су савремене примарнопревентивне мере усмерене и на подизање свести о ризику виктимизације или на подстицај личне иницијативе у области унапређења самозаштите уз помоћ избегавања ризичких ситуација или уз помоћ обучавања жена да пруже отпор нападачу тако што ће савладати технике самоодбране и вештине превазилажења психолошких баријера како би имале могућност да пруже активан отпор.⁷⁰ Према одређеним налазима, може се извести закључак како уз помоћ пружања активног отпора, жртва може да увећа своје

⁶⁷ Davis, R., Parks, L. F., Cohen, L. (2006), *Sexual Violence and the Spectrum of Prevention: Towards a Community Solution*, National Sexual Violence Resource Center, стр. 4. Доступно на: http://www.nsvrc.org/sites/default/files/Publications_NSVRC_Booklets_Sexual-Violence-and-the-Spectrum-of-Prevention_Towards-a-Community-Solution_0.pdf. Датум приступа: 01.03.2018.

⁶⁸ Симеуновић-Патић, Б. (2017), "Развој примарне превенције сексуалног насиља у свету", *ТЕМЕ: Часопис за друштвене науке*, бр. 2, 301-314, стр. 303.

⁶⁹ Симеуновић-Патић, Б. (2017), "Развој примарне превенције сексуалног насиља у свету", *ТЕМЕ: Часопис за друштвене науке*, бр. 2, 301-314, стр. 304.

⁷⁰ Симеуновић-Патић, Б. (2017), "Развој примарне превенције сексуалног насиља у свету", *ТЕМЕ: Часопис за друштвене науке*, бр. 2, 301-314, стр. 304.

шансе за избегавање силовања и телесног повређивања.⁷¹ Ослањање на примарнопревентивне интервенције представља један од релативно новијих развоја у оквиру области спречавања насиља, и још увек се суочава са изазовима везаним за дизајнирање, имплементацију и оцењивање ефеката.⁷²

"До сада су се јављале разне идеје како би се спречио, скоро стопостотни, рецидив сексуалних престапа, од идеје о наруквицама за праћење ослобођених педофила, преко увођења хемијскекастрације у домаће законодавство и увођења регистара учинилаца кривичних дела против полне слободе."⁷³

⁷¹ Ullman, S. (2010), "Protection against Rape", 726-727, In. Fisher, Б., Lab, S. (2010), *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*, Sage Publications, Inc, SAD, стр. 727.

⁷² Луковић, М., Петровић, В. (2017), "Модел третмана сексуалних преступника", *Специјална едукација и рехабилитација*, вол. 16, бр. 3, 337-770, стр. 370.

VII ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

Знајући да не постоји потпун склад теорије и праксе, аутор увиђа нужност да емпиријски провери научно утемељене чињенице. На овај начин, настоји се што прецизније профилирати сексуални делинквент. Сексуална делинквениција, као таква, имајући у виду да се код исте напада сексуална слобода, која је одавно изашла из овира табу теме, са напредком друштва и развојем све више привлачи пажњу јавности, што ово истраживање чини интереснатним, али у исто време и прилично изазовним имајући у виду тамну бројку, која превасходно постоји у погледу кривичног дела силовања, будући да се оно тешко открива због страха од изложености секундарној виктимизацији.

Емпиријски оквир биће конструисан најпре описом самог истраживања, односно представљањем предмета, циља, узорака и метод који су коришћени приликом истраживања, да би потом биле презентоване хипотезе које су истраживњем проверене. На самом крају биће приказани, како декриптивно, тако и табеларно резултати истраживања, који као такав, представљају најбитнији део истог.

7.1. Опис истраживања (предмет, циљ, узорак, методи)

Током дугог временског периода, као централно питање везано за кривична дела против полних слобода, било је како да се законом регулишу, односно где треба да се постави граница која ће да одваја криминално и дозвољено. Наведено питање и данас има актуелност, али не у тој мери у којој је то било пре неколико деценија, када се догодио талас законодавних реформи везаних за ову област у оквиру великог броја држава. Чињеница је да сексуални деликти привлаче велику пажњу, како науке, тако и јавности целокупно, обзиром да отварају питање личности жртве и учиниоца, међусобног односа жртве и учиниоца, и проблема последица виктимизације које су тешке и дуготрајне, и др.

Предмет истраживања јесу предмети вођени за кривично дело против полне слободе из главе XVIII Кривичног законика Републике Србије и то од члана 178. до члана 186., која су обухваћена подручјем Вишег суда у Нишу. За истраживање можемо рећи да има теоријски, научни, практични и друштвени значај, јер се њима стварају могућности предочења и усвајања предлога у погледу

начина третмана преступника и спектра мера за спречавање кривичних дела против полне слободе.

Циљ истраживања је утврђивање феноменолошких и етиолошких карактеристика сексуалне делинквенције. Утврђена је структура кривичних дела против полне слободе чији су поступци вођени у периоду од три године, у периоду од 2014. до 2017. године. Такође је, циљ идентификовања односа пунолетних и малолетних учиниоца кривичних дела против полне слободе.

У оквиру анализе обима и динамике извршења кривичних дела против полне слободе обухваћено је подручје Вишег суда у Нишу. Временски оквир је ограничен на период од 2014. године до 2017. године, и вршена је анализа како пунолетних тако и малолетних учинилаца кривичних дела. Посебан фокус је стављен на структуру личности учинилаца кривичног дела.

Истраживање је споведено електронском провером података, односно методом увида у уписник и издвајањем потребног узорка. На овај начин дошло се до узорка од 18 учинилаца кривичних дела против полне слободе, код којих је кривични поступак у задатом временском оквиру правноснажно окончан.

Током обраде података о броју, процесиураних и пресуђених кривичних дела против полне слободе коришћен је статистички метод. Поред статистичког метода, коришћени су и индуктивни, дедуктивни, аналитичко-дескриптивни, и компаративни метод, као и анализа садржаја. Код анализе садржаја нарочита пажња посвећена је напред наведеним подацима који се тичу узраста, брачног стања, економског статуса, образовања, занимања и запослености, породичним приликама и интелигенцији.

7.2. Хипотезе које су проверене истраживањем

1. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су пунолетна лица
2. Највећи број поступака води се због кривичног дела силовања.
3. Доминантна кривична санкција која се изриче за кривична дела против полне слободе је затворска казна.
4. Не постоји претежно старосно доба у ком се врше кривична дела против полне слободе
5. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода нису у браку
6. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода има децу
7. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су претежно нижег образовног статуса
8. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су незапослена лица
9. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су већ осуђивана лица
10. Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода имају нижи коефицијент интелигенције

7.3. *Анализа резултата истраживања*

Имајући у виду да се у предмету истраживања пошло од правноснажности пресуда, то онда нису коришћени подаци о броју пријављених кривичних дела против полне слободе, већ само правноснажне одлуке надлежних судова, то је због тога узорак (вероватно) знатно мањи.

У периоду од 2014. до 2017. године пред Вишим судом у Нишу за кривична дела против полне слободе 18 поступка је правноснажно окончано. Од тога 15 поступка су вођена против пунолетних лица, а 3 против малолетника.

Табела 1. Број извршених кривичних дела против полне слободе у периоду 2014-2017.

Кривична дела против полне слободе у периоду 2014-2017.	
малолетни учиниоци	3
пунолетни учиниоци	15

Највећи број поступака и то 11 вођен је због извршења кривичног дела из члана 178 КЗ, тј. силовања. Од тога у 9 поступка је учинилац кривичног дела био пунолетан а у 2 се радило о малолетнику.

Табела број 2. Однос пунолетних и малолетних учинилаца кривичног дела силовања

Кривично дело силовања	
малолетни учиниоци	2
пунолетни учиниоци	9

Од 9 поступка који су вођени против пунолетних учинилаца у 7 је донешена осуђујућа пресуда и изречена затворска казна у распону од 3 година до 5 година, док је у једном поступку изречена казна затвора у трајању од 37 година, имајући у виду да је након извршеног кривичног дела силовања извршено кривично дело тешко убиство из члана 114 КЗ. Један поступак је окончан доношењем ослобађајуће пресуде.

Табела број 3. Пресуде за кривично дело силовања против пунолетних лица

пресуде за кривично дело силовања против пунолетних лица	
затворска казна	8
ослобађајућа пресуда	1

У два поступка која су вођена против малолетних учинилаца кривичног дела поступак је обустављен

Табела број 4. Пресуде за кривично дело силовања против малолетних лица

пресуде за кривично дело силовања против малолетних лица	
ослобађајућа пресуда	2

Само један поступак је вођен због извршења кривичног дела из члана 179 КЗ, Обљуба над немоћним лицем, где је починилац пунолетно лице, и исти поступак је окончан доношењем осуђујуће пресуде где је изречена затворска казна у трајању од 10 година.

Табела број 5. Пресуде за кривично дело силовања против малолетних лица

Кривично дело Обљуба над немоћним лицем	
број кривичних дела	1
Учиниолац	пунолетно лице
Пресуда	затворска казна у трајању од 10 година

Због извршења кривичног дела Обљуба са дететом из члана 180 КЗ вођено је 5 поступка, и то 4 против пунолетних учинилаца, а само један против малолетника.

Табела број 5. Кривично дело Обљуба над дететом

Кривично дело Обљуба над дететом	
пунолетни учиниоци	4
малолетни учиниоци	1

У 3 поступка према пунолетним учиниоцима је донешена ослобађајућа пресуда, док је у једном изречена затворска казна у трајању од 7 година.

Табела број 6. Казне изречене пунолетним учиниоцима кривичног дела обљуба над дететом

Казне изречене пунолетним учиниоцима кривичног дела обљуба над дететом	
затворска казна	1
ослобађајућа пресуда	3

У поступку који је вођен против малолетног учиниоца, изречена је васпитна мера.

Табела број 7. Казне изречене малолетним учиниоцима кривичног дела обљуба над дететом

Казне изречене малолетним учиниоцима кривичног дела обљуба над дететом	
васпитна мера	1

Због извршења кривичног дела Недозвољене полне радње из члана 182 КЗ вођен је један поступак против пунолетног учиниоца кривичног дела, где је донешена осуђујућа пресуда и изречена новчана казна у износу од 100.000,00

Табела број 8. Пресуде за кривично дело недозвољене полне радње

Кривично дело Обљуба над немоћним лицем	
број кривичних дела	1
Учиниоцац	пунолетно лице
Пресуда	новчана казна

Вођен је један поступак за дело подвођења и омогућавања вршења полног односа, учинилац је био пунолетно лице, а изречена казна затвора у трајању од 16 година и 6 месеци имајући у виду да је извршено у стицају са кривичним делом из члана 178 КЗ.

Табела број 9. Пресуде за кривично дело подвођења и омогућавања вршења полног односа

Кривично дело подвођења и омогућавања вршења полног односа	
број кривичних дела	1
Учиниолац	пунолетно лице
Пресуда	казна затвора

Нису вођени поступци за кривична дела посредовања у вршењу проституције и прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију.

7.3.1 Етиологија: егзогени фактори

Сви процесуирани извршиоци кривичних дела против полне слободе су мушкарци. Уколико се пође од њихове старости, види се да не постоји претежно старосно доба у ком извршиоци врше кривична дела против полне слободе. У узорку је било учинилаца старости од 17 па све до 68 година старости. Починиоци су углавном лица старости између 20 и 30 година живота, док су ређе заступљени из старосне групе од 30 до 50 година.

Говорећи о њиховом брачном стању, ниједан починалац није у време извршења дела био у браку. Интересантан је податак да већина никада и није била у браку, док су два учиниоца кривичних дела разведена.

Табела број 10: Брачно стање

Ожењен	0
Неожењен	16
Разведен	2

Негде око половине извршилаца је имало децу, и то у претежном делу се радило о малолетној деци (44,4 %), два учиниоца имају пунолетну децу (11,1 %), док су остали учиниоци без деце (44,4%).

Када је реч о образовању, углавном су сви учиниоци имали завршену основну или средњу школу, док је само један учинилац високог образовања, и код истог је донешена ослобађајућа пресуда.

Табела број 11: образовање

Неписмен	3 (16,6%)
Основно образовање	8 (44,4%)
Средње образовање	6 (33,3%)
Високо образовање	1 (5,5%)

Уско повезано са образовањем је њихова запосленост, па је тако свега њих двојица (11,1%) у радном односу, док остали нису запослени, и углавном обављају повремено физичке послове или послове везане за пољопривреду. Самим тим да су без сталног извора прихода, сви учиниоци су слабог имовног стања. Углавном потичу из руралних средина, и са сеоских су подручја.

Такође мало више од половине процесуираних лица су већ осуђивана, њих 11 (61,1%), док су остали, њих 7 (38,8%), и ранија осуђиваност је у свим случајевима била против живота и тела.

7.3.2 Етиологија: ендогени фактори

Што се интелигенције тиче, иако нису сва лица у току кривичних поступака вештачена, ипак се код већине оних која јесу показало да се интелигенција учиниоца кривичних дела против полне слободе налази на доњој граници. Просечну интелигенцију имало је двојица испитаника, исподпросечну петорица испитаника, док није било менталне заосталости.

Када се говори о емоцијама, најприсутнија је емоционална лабилност (42,8%), и низак праг толеранције на фрустрацију (28,5%), што и резултира тиме да су сви учиниоци сами, односно нису у емотивним везама. Након извршеног дела, понашање и држање извршилаца је такво да се они углавном не кају, иако вербално изражавају кајање, из понашања се долази до супротног закључка. Углавном нису боловали ни од каквог менталног поремећаја па чак ни у периоду пре извршења дела. Код негде половине испитаника је утврђено да је урачуњљивост у време извршења дела била смањена, али ипак не битно.

Анализа постављених хипотеза

Истраживањем које је спроведено проверене су следеће хипотезе:

1. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су пунолетна лица.*

Кривично дело обљуба над немоћним лицем починило је само једно лице које је било пунолетно; од једанаест поступака за кривично дело силовања у осам поступка је учинилац кривичног дела био пунолетан; због извршења кривичног дела обљуба са дететом вођено је пет поступка, и то четири против пунолетних учникаца, а само један против малолетника; бог извршења кривичног дела недозвољене полне радње вођен је један поступак против пунолетног учиниоца кривичног дела.

2. *Највећи број поступака води се због кривичног дела силовања.*

Ова хипотеза је потврђена, обзиром да је од 18 кривичних дела против полне слободе која су се водила, 11 било вођено због кривичног дела силовања.

3. *Доминантна кривична санкција која се изриче за кривична дела против полне слободе је затворска казна.*

Хипотеза је доказана, обзиром да уводим у податке можемо закључити да је 11 процеса закључено са доношењем пресуде затворске казне учиниоцима кривичних дела против полних слобода

4. *Не постоји претежно старосно доба у ком се врше кривична дела против полне слободе*

Хипотеза је доказана, обзиром да се увидом у податке види да је старост учинилац од седамнаесте године до шездесет осме године.

5. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода нису у браку*

Хипотеза је доказана, имајући у виду да ниједан починилац није у у браку, док већина никада и није била у браку

6. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода има децу*

Хипотеза је делимично доказана. јер 44,4% починилаца нема децу.

7. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су претежно нижег образовног статуса*

Хипотеза је доказана, имајући у виду да се из доступних података утврђује да је само једно лице са високим образовањем, док су у претежном делу учиниоци имали само основно образовање

8. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су незапослена лица*

Хипотеза је доказана, јер само 11,1 % учинилаца су запослена лица

9. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода су већ осуђивана лица*

Хипотеза је делимично доказана, јер 61,1 % су већ осуђивана лица

10. *Највећи проценат починилаца кривичних дела против полних слобода имају нижи коефицијент интелигенције*

Доступни подаци потврђују и ову хипотезу јер је само 28,5 % испитаника имало просечну интелигенцију

Сви ови резултати указују да не постоји једнообразност како у погледу профила, тако и у погледу извршења кривичних дела, односно да је јако тешко успоставити неки генерални принцип. Иако неких правилности несумњиво има, они се не могу генерално примењивати приликом проучавања, односно спровођења превенције код ових кривичних дела.

ЗАКЉУЧАК

Сексуално насиље је тема о којој је доста писано, а о којој је увек могуће изнова расправљати. Посматрано са научне тачке гледишта, разлози су вишеструки, почев од вођења сталних расправа у погледу пола пасивног субјекта, односно пола жртве, затим погодних могућности за стварање секундарне и терцијарне виктимизације, те односа учиниоца и жртве, као и доприноса жртве извршењу кривичног дела. Кривично дело силовања и са њим повезана кривична дела, која се у криминологији означавају као сексуални деликти, убрајају се у групу тзв. традиционалних (класичних) облика насилничког криминалитета.

Премда кривична дела против полне слободе, како их означава законодавац Републике Србије, према подацима из званичних евиденција, представљају ниско заступљену групу у структури криминалитета, универзално је и конзистентно да су многи њихови аспекти компликовани и тешки - тешке су последице које погађају жртве, жртве се тешко одлучују да пријаве виктимизацију настојећи да избегну скоро сигурне допунске негативне ефекте, тешко је њихово доказивање, а на учиниоце ових деликата, како ствари за сада стоје, мало шта делује са задовољавајућим специјално-превентивним учинком. Кривично дело силовања, као централно кривично дело, последњих година карактерише процес редефиниције и мада више није спорно да жртва (пасивни субјект) може бити било која особа, без обзира на пол, Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и домаћег насиља (ЦЕТС Но.210) од 11. маја 2011. године, отвара нова питања у погледу разграничења кривичног дела силовања са кривичним делом недозвољене полне радње, али и питања (не)постојања пристанка жртве.

Најчешће жртве сексуалног насиља су жене, а општеприхваћено становиште је да деца, адолесценти и млађа пунолетна лица представљају посебно рањиву категорију и у вези са њиховом заштитом од овог облика насиља, на међународном плану је донет низ прописа којима се штите њихова права, у току и по завршетку кривичног поступка. У овом раду, биће анализирани подаци који се односе на пунолотне учиниоце кривичнихдела против полне слободе, те помоћ и подршка коју друштво пружа жртвама сексуалног насиља.

Уколико се осврнемо на последице које настају за жртву после извршеног сексуалног деликта, како физичке и психичке, тако и социјалне, може се закључити да сексуално насиље представља велики друштвени проблем којим се баве разне друштвене науке, као и неке гране медицине. Осим тога, ако се узме у обзир анализа података који се односе на старосну доб жртве, проблем се повећава, јер сексуални деликт може оставити трајне последице, посебно по питању страха од људи и нормалне комуникације ако су жртве у току развоја, млађе од 18 година живота.

Резултати презентовани у раду упућују на закључак да у свакој категорији, ма како оне биле формиране, постоје извршиоци и да свако социјално обележје сексуалног деликвента утиче на извршење тих кривичних дела. Поред тога, уз мање или веће разлике, не постоји ни један временски период, нити регион на чијој територији се не врше та кривична дела. Ако се узме у обзир да су жртве готово свих старосних доби, укључујући и децу, дефинитивно се морамо одрећи тезе о провоцирању од стране жртве. Осим тога, када су у питању пунолетна лица као жртве, недостатак културе одевања и понашања не може дати за право да се напада на лично достојанство и морал жртве.

Сексуалне односе би требало да карактерише обострани вољни пристанак, који, када је у питању сексуално насиље, свакако изостаје јер је жртва ускраћена по питању слободе одлучивања у сфери полних односа. Анализом података у раду долазим до закључка да је типични сексуални деликвент најчешће мушкарац, што значи да се у улози сексуалног деликвента, бар када је у питању Кривични законик Републике Србије, може јавити и жена. Ако се пође од претпоставке да нико не жели да буде злостављан, повређен или понижен, тада се потиरे једна од основних заблуда, предрасуда која кривицу пребацује са сексуалног деликвента на жртву, а која гласи да је „жртва сама тражила то што је добила“.

Кривично право свакако чини врло важан алат у поступању према сексуалним преступницима. Ипак, мора се имати у виду чињеница да је кривичноправни модел реаговања пре свега реактивни, а не превентивни. Норме Кривичног законика отуда се активирају тек по извршеном кривичном делу, при чему могу носити само делимичну сатисфакцију жртве и друштва у целости.

Наиме, чак и када би се претпоставио утопистички модел у коме би сви учиниоци кривичних дела против полних слобода били осуђивани на казне доживотног затвора, не би се могло очекивати да ће исто уистину спречити одрастање нове генерације сексуалних делинквената. Ма колико строге кривичноправне норме, тешко је веровати да оне заиста остварују снажан генерално превентивни ефекат на сексуално виолентне особе. Подизање минималне запређене затворске казне са две на три или на пет година затвора, отуда може претпоставити тек ограничене ефекте у смеру одвраћања.

Битну ставку у контексту сексуалног насиља такође представља и питање притвора за лица која су осумњичена као учиниоци кривичних дела против полних слобода. Релевантне одредбе Законика о кривичном поступку отуда воде врло необичним импликацијама у пракси. Тако рецимо вођени основом узнемирења јавности лица осумњичена у предменом контексту често проведу значајан период у притвору. Тек изрицањем краће затворске казне, урачунавање притвора у време извршења, практично доводи до ситуације у којој је лице велики део казне провео ван било каквог програма поступања. Чак и када би претпоставили да у пеналним условима постоје адекватни услови ресоцијализације, кратко време боравка у третману минимизира сваку могућност суштинске васпитне корекције.

ЛИТЕРАТУРА

Домаћи извори (књиге и чланци):

1. Бошковић, М. (2013), *Криминологија*, Факултет за правне и пословне студије, Београд.
2. Живковић, Т. (1935), *Основи кривичног права, посебни део, књ. II, свеска 2*, Београд.
3. Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б. (2015), *Виктимологија - општи део*. Правни факултет, Београд.
4. Јовашевић, Д., Јовановић, Љ., Ђурђић, В. (2004), *Кривично право - Посебни део*, Службени гласник, Београд.
5. Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М. (2012), *Криминологија*, Правни факултет Ниш.
6. Костић, М., Константиновић-Вилић, С. (2012), *Виктимологија*, Пеликант принт, Ниш.
7. Луковић, М., Петровић, В. (2017), "Модел третмана сексуалних преступника", *Специјална едукација и рехабилитација*, вол. 16, бр. 3, 337-377.
8. Маринковић, Д. (2012), "Осумљичен у криминалистичким истрагама силовања", *Безбедност*, 54(2), 289-306.
9. Мемедовић, Н. (1988), *Кривично дело силовања у југословенском праву*, Народна књига.
10. Перић, О., Стојановић, З. (1996), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Нови Сад
11. Поповић, М. (2010), "Кривична дела против полне слободе", *Безбедност*, вол. 1, 109-127.
12. Рамљак, А., Симовић, М. (2006), *Виктимологија*, Бања Лука.
13. Симеуновић-Патић, Б. (2017), "Развој примарне првенције сексуалног насиља у свету", *ТЕМЕ: Часопис за друштвене науке*, бр. 2, 301-314.
14. Стојановић, З. (2001), *Кривично право – Посебни део*, Правни факултет, Сарајево.
15. Шепаровић, З. (1998), *Виктимологија – сутдија о жртвама*, Информатор, Загреб.

Правни прописи :

1. Душанов законик (1986). Просвета, „Српско културно друштво“.
2. Закон о кривичном поступку РС („Службени гласник РС“ бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014)
3. Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС“, бр. 55/2014)
4. Закон о правним посљедицама осуде, кривичној евиденцији и рехабилитацији, "Народне новине Републике Хрватске", бр. 143/12, 105/15.
5. Закон о спречавању насиља у породици ("Сл. гласник РС", бр.94/2016)
6. Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014)
7. Кривични законик Црне Горе, "Службени лист РЦГ", бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и "Службени лист ЦГ", бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 –

- други закон, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 58/2015 – други закон и 44/2017.
8. Кривични законик Републике Македоније, „Службени весник“ бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15
 9. Казнени закон Хрватске, НН 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 - на снази од 20.10.2017.
 10. Кривични законик Републике Словеније, "Уредни лист Републике Словеније" бр. 55/08, 66/08, 39/09, 55/09, 50/2012.
 11. Кривични Закон Федерације Босне и Херцеговине, Службене новине ФБиХ 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14.
 12. Кривични законик Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број: 64/17)
 13. Kazenski zakonik uradno prečišćeno besedilo (KZ-1-UPB2) Uradni list RS, št. 50/2012 z dne 29.6.2012.

Међународни извори- (књиге и чланци) :

1. Николић-Ристановић, В. (2003) Подршка жртвама и спречавање секундарне виктимизације: савремена законска решења и пракса, *Темид*, бр. 1/2003, стр. 3-10.
2. Andrews, D., & Bonta, J. (2010). *The Psychology of Criminal Conduct*. Cincinnati, OH: Anderson Publishing, 45
3. Barbaree, H. E., Marshall, W. L., & McCormick, J. (1998). The development of deviant sexual behaviour among adolescents and its implications for prevention and treatment. *Irish Journal of Psychology*, 19(1), 1–31.
4. Dean, K. E., & Malamuth, N. M. (1997). Characteristics of men who aggress sexually and of men who imagine aggressing: Risk and moderating variables. *Journal of Personality & Social Psychology*, 72(2), 449–455.
5. Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (1998). Exposure to interparental violence in childhood and psychosocial adjustment in young adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 22(5), 339–357.
6. Fernandez, Y. M., & Marshall, W. L. (2003). Victim empathy, social self-esteem, and psychopathy in rapists. *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment*, 15(1), 11–26.
7. Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Polity Press, 112
8. Мамула, М. (2011), *Сексуално насиље у Хрватској 2000-2010*, Женска соба – центар за сексуална права, Загреб.
9. Moffitt, E. E., Caspi, A., Dickson, N., Silva, P., & Stanton, W. (1996). Childhood-onset versus adolescent-onset antisocial conduct problems in males: Natural history from ages 3 to 18 years. *Development and Psychopathology*, 8, 399–424.
10. Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674–701.
11. Monto, M., Zgourides, G., & Harris, R. (1998). Empathy, self-esteem, and the adolescent sexual offender. *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment*, 10(2), 127–140.

12. McKibbin, W., Shackelford, T., Goetz, A., Straratt, V. (2008), "Why do Men Rape? An Evolutionary Psihological Perspective", *Review of General Psychology*, vol. 23(1), 86-97.
13. Seidman, B. T., Marshall, W. L., Hudson, S. M., & Robertson, P. J. (1994). An examination of intimacy and loneliness in sex offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 9(4), 518–534.
14. Ullman, S. (2010), "Protection against Rape", 726-727, In. Fisher, Б., Lab, S. (2010), *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*, Sage Publications, Inc, SAD, стр. 727.

Интернет извори

1. Виши Суд. (2017). *Информатор о раду Вишег Суда у Нишу*. Доступно на: http://www.ni.vi.sud.rs/images/Informator_2017.pdf. Датум приступа: 25.03.2018.
2. Davis, R., Parks, L. F., Cohen, L. (2006), *Sexual Violence and the Spectrum of Prevention: Towards a Community Solution*, National Sexual Violence Resouce Center, стр. 4. Доступно на: http://www.nsvrc.org/sites/default/files/Publications_NSVRC_Booklets_Sexual-Violence-and-the-Spectrum-of-Prevention_Towards-a-Community-Solution_0.pdf. Датум приступа: 01.03.2018.
3. Center for Disease Control and Prevention. (2014), *Understanding Sexual Violence*. Доступно на: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/sv-factsheet.pdf>. Датум приступа: 27.02.2018.

СЕКСУАЛНА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТ

Сажетак

Сексуална делинквенција као комплексни и тренутно актуелни проблем, у различитим облицима распрострањена у свим земљама света те, ова кривична дела егзистирају вековима уназад, и представљају глобални проблем који погађа сва друштва и све цивилизације. Обзиром на његову сложеност, мноштво појавних облика кроз која се испољава, али и због чињенице да закони држава широм света различито дефинишу ову појаву, не постоји јединствена и универзално прихваћена дефиниција, те је аутор првенствено указао на историјски развој сексуалних деликата, од првих помена и инкриминација па све до важећег позитивног законодавства, вршећи упоредно правни приказ сексуалних деликата у државама бивше Југославије. Значајан део рада посвећен је личности сексуалног делинквента, те сексуалном насиље, које је аутор обрадио кроз његов најтипичнији појавни облик, тј кривично дело силовање, као и превенцији, тј друштвеном реаговању на проблем криминалне виктимизације. Коначно да све теорије не представљају мртво слово на папиру, потврђује спроведено истраживање, којим се донекле приближила структура личности учинилаца ових кривичних дела. Стога, аутор настоји да укаже својим радом управо на те карактеристике које повезују све, или већину сексуалних делинквената, издвајајући их од осталих делинквената, и још више да скрене пажњу јавности на ову атрактивну и увек недовољно истраживану тему са циљем њене што потпуније експлорације у будућности.

Кључне речи: сексуална делинквенција, инкриминација, силовање

SEXUAL DELINQUENCY

Summary

Sexual delinquency as a complex and current problem, in various forms of propagation in all countries, have existed for centuries, and present the global problem witnessed by all societies and civilizations. Bearing in mind, complexity, the multitude of appearances, and the fact that a lawful state around the world differentiates this phenomenon differently, there is no unified and universally accepted definition, so the author is in particular, pointing to the historical development of sexual delictation and the first meaning and incrimination to the very positive legislation, performing a legal presentation of sexual crimes in the states of the former Yugoslavia. A significant part of the work is dedicated to the personality of sexual delinquency and sexual violence, which the author has crafted with the most sensitive forms of criminality, raping and a preventive, social response to the problem of criminal victimization. Finally, all theories are not just a word on the paper, are confirmed by a survey, which was managed to reconstruct the profile of sexual delinquent. Therefore, the author tries to focus her paper at precisely these characteristics that bring everything, or most of the sexual delinquents, separating them from the rest of the delinquents, and even more to draw the public's attention of the public to this attractive and higher insufficiently explored topic with the aim to complete the started exploration in the future.

Key words: sexual delinquency, incrimination, rape

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Кандидаткиња, Ивана Петровић, рођена је 30.06.1993.године у Сурдулици. Основну школу „Јован Јовановић Змај ” завршила је у Сурдулици, као и гимназију „Светозар Марковић”, коју је завршила као носилац Вукове дипломе.

Кандидаткиња је дипломирала на Правном факултету, Универзитета у Нишу дана 06.10.2016.године са просечном оценом 8.88. У току 2014.године била је полазник обуке за беседништво у организацији Правног факултета у Нишу, такође 2015.године учествовала је у Karl Popper Debate Competition у области говора мржње у организацији КОМ 018 под покровитељством Europe for Citizens. Током школовања, кандидаткиња је учествовала на бројним такмичењима из области људских права и то на Регионалном Moot Court такмичењу организованим под окриљем Civil rights defenders у Загребу, 2016.године, где је освојила треће место. Кандидаткиња је 2016.године учествовала на Elsa Moot court такмичењу, такође из области људских права, на којем је наступала пред Европским судом за људска права у Стразбуру, и са својим тимом освојила четврто место у Европи.

Школске 2016/17 године кандидаткиња је уписала мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, на општем смеру, кривичноправна научна област. Кандидаткиња тренутно обавља приправнички стаж у адвокатској канцеларији адвоката Ирене Ђорђевић из Ниша почев од новембра 2016.године.

Од знања страних језика, кандидаткиња истиче енглески језик.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Ивана Петровић

Наслов мастер рада: Сексуална делинквенција криминолошки аспект

Ментор: проф.др Дарко Димовски

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу 12.09.2018.г

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом

``Сексуална делинквенција криминолошки аспект``

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Ивана Петровић

У Нишу, 12.09.2018.г

Потпис аутора
